

*Bude nás pět
Žirafy mají v rodině
K Otavě za orchidejemi
Ve stínu nosorožců
Momentky z jihu Francie*

TWHE
THINK WORLD HOTELS
& ENTERTAINMENT
**AMERICAN
CHANCE CASINOS**

Vydává:

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

... VAŠE OBLÍBENÉ MÍSTO PRO ODPOČINEK I POUČENÍ

Medvědi se probudili do vylepšeného výběhu

Zimní spánek čtveřici medvědů hnědých v plzeňské zoo skončil letos 1. března. Trval přibližně čtvrt roku, i když v jeho závěru lákalo huňáče ven nezvyklé teplé počasí v druhé polovině února.

„Jejich zimního spánku v brložích pod návštěvnickou vyhlídkou bylo využito k rekonstrukci dolní části výběhu. Byla vydlážděna lomovým kamenem. Pracovala tady i těžká technika a v úvodu zimování jsem měl strach, že medvědy probudí. Nenechali se ale rušit a zimu přečkali v pohodě. Jediný problém nastal ve chvíli, kdy se prudce oteplilo až k patnácti

stupňům. Boucháním na dvířka se začali domáhat vypuštění do výběhu, ale ten nebyl ještě dokončený,“ vrací se o několik měsíců zpět jejich ošetřovatel Tomáš Košťatka. A pokračuje: „Specifické jsou první dny po probuzení. A to nejen z hlediska stravy. Po třech měsících, kdy zimují odděleně, si na sebe odvyknou, dojde i na šarvátky. Svá specifika má i krmení. Hned první den po probuzení nedostanou nic, musí vyjít s tím, co si najdou ve výběhu. Větve, suchou trávu a podobně. Od druhého dne je postupně rozkrmujeme. Dostávají piškoty, potom mrkev a jablka, pak přidáváme sladké pečivo s náplní. To mohou mít za týden až za čtrnáct dnů,“ vysvětluje chovatel.

Medvědi za zimu ztratí obvykle okolo třetiny váhy. Tomáši Košťatkovi se ale zdá, že v případě plzeňských mišů to bude zřejmě méně: „Přijde mi, že když medvědi vylezou z doupěte, jsou stejní jako před zimou.“

Plzeňský přibližně hektarový lesní výběh medvědů se řadí v českých a moravských zoo k těm nejlepším. Je zasazen v přírodním svahu a zvířatům nabízí přirozené prostředí. Vybudován byl v roce 1998. Během letošní zimy prošla jeho spodní část generální proměnou – od medvědů udusanou zem nahradila dlažba z lomového kamene z kamenolomu Pňovany. Odsud ostatně pochází i většina kamene využitého v exteriérech zahrady. Také byl nově vybudován betonový chodník podél kotců. Zhotovitelem díla byla stavební společnost AZPH; celkové náklady činily 1 milion Kč včetně DPH.

Ve výběhu lze spatřit celkem čtyři zvířata. Nejmladšími ve věku šestnácti let jsou Honzík s Eliškou – herecké hvězdy z medvědího večerníčku Václava Chaloupka. Naopak Pištovi je 38 let a podle všeho je nejstarším medvědem hnědým žijícím v ČR.

Foto Kateřina Misíková

BOJ O KAŽDÝ DEN

Část v brzkém jaře rozkvétajících květin patří do skupiny efemerů. Tedy k jednoletým rostlinám s velmi rychlým životním cyklem. Nikdy to neměly snadné. Vykvést a vysemenit musí dokázat během několika málo týdnů, do nichž je vykolikován jejich život. A honem uvolnit prostor ostatní vegetaci. Na mezích a podél cest to musí všechno stihnout dříve než jejich subtilní tělíčka přeroste hustá tráva, mezi kameny rychleji, než je začne slunce rozpálovat do vysokých teplot, pod stromy než schytají všechno světlo a sluneční paprsky jejich listy.

V posledních letech, kdy se jara rozjíždějí od počátku na plný plyn a teploty vyskakují až k letním hodnotám, je jejich životní prostor ještě více zkracován. Jde o boj skutečně o každý den. A nejen o světlo. Stále více, nebo možná především, o vláhu. Nebývá jí po zimě příliš v ornici, tak kolik jí může být třeba na okraji polní cesty, která se pravidelně zabělá stovkami drobnoulinkých kvíteků osívky jarní. Ale i dalších plevelů stejné čeledi, mezi efeméry hojně zastoupenými...

Pospíšet si musí ovšem také jarní květiny v listnatých lesích – druhy jarního aspektu. I ony musí vykvést dříve než se koruny stromů obalí listy. Vždyť kolik by potom na ně zbylo světla a sluníčka?! Obecně se jim také říká efeméry. Mají ale vlastní odborný název efemoroidy. Jako jejich příklad lze uvést sněženku, bleduli, sasanku, dyminivku. Oproti pravým efemerům to mají ale přece jenom jednodušší. Nemusí se bát o nedostatek živin, protože ty si vytahují z cibulky, hlízkou nebo zdužnatělého oddenku.

Foto Radim Paulič

(fh)

Jedna z typických květin jarního aspektu – dyminivka dutá.

Pohádková soutěž

Letošním ročníkem vstoupila soutěž v aranžování květin pro budoucí zahradníky Netradiční karafiát do druhého desetiletí své existence. Konala se koncem března ve školním areálu v Plzni-Skvrňanech a obdobně jako loni společně se soutěží mladých kuchařů. Jelikož vzrůstá v odborných školách a učilištích zájem o obor cukrářský, soutěžilo se současně i v této kategorii. Pořadatelé z Odborné školy výroby a služeb v Plzni zvolili pro všechny účastníky jako letošní téma pohádkové Tři oříšky pro Popelku.

Kristýna Čubrová a Hana Sládková (vpravo) jsou nejen spolužačky, ale i sehraná aranžérská dvojice. Potvrzuje to i jejich zlaté ocenění jak v loňském, tak letošním ročníku soutěže Netradiční karafiát.

Význam akce podtrhla účast náměstkyně hejtmanky Plzeňského kraje Mgr. Ivany Bartošové a dalších zástupců kraje. Do soutěžního klání se zapojilo dvanáct družstev kuchařů, čtyři cukrářů a sedm zahradníků. Jejich snažení hodnotila tříčlenná odborná porota. U zahradníků posuzovala technické provedení, estetiku výrobku a celkový dojem. Soutěž probíhá ve dvou kolech; v druhém měli zahradníci za úkol přizdobit Popelčin střešník a zhotovit drobnou vázanou květinu. Na tuto disciplínu se žáci nemohou dopředu připravit, takže prověřuje jejich okamžitou kreativitu a nápaditost. V I. kole nejlépe obstáli budoucí zahradníci z Třeště, Plzně a Chroustovic, ve druhém příklí hodnotitelé bronz družstvu z Chroustovic, stříbro reprezentantům pořádající školy a zlato putovalo do Třeště. Po sečtení bodů z obou disciplín se staly vítězkami zahradnické soutěže Kristýna Čubrová a Hana Sládková z pořádající Odborné školy výroby a služeb. (uk)

Foto: Martin Polívka

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Nikdy nesplatíme zvířatům to, co jsme jim dlužní.

Josef Vágner (1928–2000), zakladatel safari ve Dvoře Králové

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Vzácného lemura rákosového chová v ČR pouze plzeňská zoo. Samička letos na jaře porodila opět mládě.

Foto FOTOFACE

Prázdninová štafeta letos začíná už 1. června

Jedním z cílů letošní tříměsíční Prázdninové štafety je též hrad Velhartice.

Nebílovy, Kozel, Přimda, Velhartice a další známé i trochu zapomenuté památky a zajímavosti budou mezi cíli Prázdninové štafety 2019. Letošní ročník pořádá Plzeňský kraj nově ve spolupráci se spolkem Dobroslav a tradičními partnery Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně a Správou informačních technologií města Plzně. Soutěžní putování po turistických cílech plzeňského regionu je určeno dětem a mládeži do 18 let a letošní největší novinkou je doba jejího trvání. Začne už 1. června a potrvá do 31. srpna.

Letošní ročník je opět v elektronické podobě. Podstatně se ale zjednodušila pravidla. Stačí se zaregistrovat a můžete začít hrát. Soutěž nabízí padesát turistických cílů, mezi nimiž jsou hodně známé památky, hrady a zámky v kraji, ale také nové naučné stezky, rozhledny či zajímavé přírodní útvary. Významnou novinkou je rovněž nižší počet míst, která je třeba navštívit, aby se soutěžící dostal do závěrečného losování. Stačit jich bude patnáct, ale při splnění limitu není nutné končit – návštěva dalších bude určitě také příjemným zážitkem.

Jak se do soutěže zapojit? Přihlásit se může každý kdykoliv od 1. června do konce prázdnin na webových stránkách Prázdninové štafety. Vše potřebné najdou zájemci na adrese: <http://stafeta.plzensky-kraj.cz>.

Při návštěvě zvoleného cíle se soutěžící vyfotografuje na nádvoří či uvnitř navštíveného objektu a snímek pošle na e-mailovou adresu: prazdninovastafeta@email.cz kdykoliv během trvání soutěže – buď jednotlivě nebo po splnění daného limitu najednou, nejpozději však do 31. srpna. Všichni účastníci, kteří splní podmínky Prázdninové štafety, budou zařazeni do slosování. Pěťadvacet šťastlivců se může těšit na odměnu.

Hlavní cenou je opět rodinný zájezd od cestovní kanceláře BUSTOUR FOLTÝNOVÁ. Další hodnotné ceny věnují OPTIK STUDIO Josef Švarc, HEPOS Plzeň, Liman sport Plzeň, Plzeňský kraj, Zoologická a botanická zahrada města Plzně a další sponzoři.

Vyhlášení a předání hlavních cen (prvních deset výherců) se uskuteční při Mezinárodním veletrhu cestovního ruchu Plzeňského kraje ITEP 2019 v hale TJ Lokomotiva Plzeň, který se koná 19. až 21. září. (až)
Foto František Hykeš

V podzimním čísle IRISu jsme vás informovali o konci památného stromu – Lomanského dubu. Ne-daleko Plas rostl více jak 700 let. Od 2. května má svého následovníka. O jeho vysazení a umístění informační tabule se zasloužil Plzeňský kraj.

Foto Jiřina Hepová

Co prozradí nový domek v korunách stromů

Projekt Strom jako ekosystém v podobě stromového domku je pojat jako naučná stezka do stromové koruny, jež návštěvníkovi přibližuje na informačních tabulích i prostřednictvím modelů a deseti ptačích hlasů živočišné a rostlinné společenstvo vázané na starý dub a okolní dřeviny. Autorem modelů je Lars Mandler, majitel preparčního ateliéru. Slavnostně za přítomnosti představitelů prvního plzeňského obvodu v čele se starostkou Ing. Helenou Řežábovou (na snímku

druhá zleva) byla nová expozice, určená především rodinám s dětmi, otevřena 23. dubna. Nachází se u cesty od vlků hřivnatých k voliéře konдорů v prudké dosud expozičně nevyužité stráni nad expozičním celkem Amazonie. „Konstrukce je vyrobena z trvanlivého akátového dřeva. Součástí stavby je lanová cesta podél svahu v délce patnácti metrů,“ informuje provozně technický náměstek ředitele zoologické a botanické zahrady Ing. Radek Martinec a dodává: „Za zmínku stojí rozhodně skutečnost, že svah má sklon čtyřicet pět procent. Pro montážní firmu Vesper Frame to byl poměrně náročný úkol. Spodní sloupky jsou vysoké až šest a půl metru.“

Zvídaví návštěvníci se dozvědí, že dub se na světě vyskytuje v přibližně 450 popsanych druhůch a je to nejčetnější strom severní polokoule. Pro mnoho kultur byl posvátným. V ČR roste jen v sedmi druhích. Nejrozšířenější je dub zimní a dub letní a jejich kříženci. Právě na duby je vázáno nejvíce hmyzích druhů. Na jednom stromu jich objevíme od 300 do 1 000 – třetina z nich je vzácných. Nejceněnější jsou pro hmyz staré, nemocné odumírající stromy, tedy právě ty, jichž je v kulturní krajině nejméně a stále ubývají.

Expozice Strom jako ekosystém byla stavebně dokončena na konci loňského roku, poté se rodila naučná náplň. Vznik novinky umožnil příspěvek městské části Plzeň 1 ve výši 1,5 milionů Kč, přičemž celkové náklady činily 3 miliony Kč. (rz)

Foto Kateřina Misíková

ŠIMPANZÍ DUO BASK A MARIE PATŘÍ KE VZÁCNÉMU PODDRUHU ČEGO V BŘEZNU DOSTALO POSILU BRIGITTE ZE ŠVÝCARSKA

Monika Nováková, ošetřovatelka

KALENDAŘ UKAZUJE 12. BŘEZNA 2019 A CHOVATELÉ PRIMÁTŮ V PLZEŇSKÉ ZOOLOGICKÉ ZAHRADĚ POCÍTUJÍ MÍRNOU NERVOZITU A NAPĚTÍ. DNES JE DEN, KDY SE NAŠE ČTYŘČLENNÁ SKUPINA ŠIMPANZŮ ROZROSTE O DALŠÍHO ČLENA: O OSMATŘICETILETOU SAMICI BRIGITTE, KTERÁ PŘIJEDE ZE ŠVÝCARSKÉ WALTER ZOO GOSSAU. TA, STEJNĚ JAKO V ROCE 2015 MARIA, BYLA DOPORUČENA KOORDINÁTOREM EVROPSKÉHO CHOVU ŠIMPANZŮ PRO PLZEŇSKOU ZOO COBY VHDNÁ SAMICE KE ZDEJŠÍMU SAMCI BASKOVI. CELÉ TRIO – BASK, MARIA A BRIGITTE – BY SE ČASEM MĚLO PODÍLET NA ZÁCHRANĚ VZÁCNÉHO PODDRUHU ŠIMPANZE ČEGO (*PAN TROGLODYTES TROGLODYTES*). JEHO STAVY VE VOLNÉ PŘÍRODĚ I V LIDSKÉ PÉČI POMALU, ALE JISTĚ, KLESAJÍ.

Příjezd Brigitte byl dlouze a důkladně zvažován, a to zvláště proto, že kapacity našeho chovného zařízení nejsou neomezené. Bohužel grafy mluví jasně a zřetelně: Šimpanz čego je na pokraji vyhynutí a evropský chov stojí na přibližně třiceti zvířatech schopných reprodukce. Zkusíme proto využít našeho skvělého samce, který doposud neměl problém přijmout jakoukoliv samici.

Brigitte se narodila v Africe a má za sebou zajímavý životní příběh plný zvratů a velkých překvapení. Šimpanzi jsou stále velmi oblíbeným druhem na černém trhu. Pytláci je v jejich domovině loví nejen pro maso, ale také kvůli komerčním účelům, kdy upytlačená mláďata prodávají například do soukromých chovů. Brigitte si tímto osudem prošla. Jako přibližně dvouleté mládě byla odchycena v africkém Zairu (dnešní Demo-

kratická republika Kongo) a prodána coby „domácí mazlíček“ do privátu. U lidí žila do šesti let. Následně se stala nebezpečnou pro okolí a byla přemístěna do izraelské zoo v Jeruzalémě. A zde se stalo něco velice zajímavého. Všeobecně platí, že zvířata (a u primátů to platí dvojnásob) uměle odchovaná, mají velký problém s následným začleněním se do skupiny svých soukmenovců nebo s odchovem mláďat. To se může projevat stresovým chováním jako pohupováním se na místě, vytrháváním chlupů, hysterickými záchvaty či násilnickými až vražednými sklony vůči vlastním mláďatům. Brigitte je však světlá výjimka. Nejenže ve skupině přes pohnuté rané mládí fungovala zcela bez problémů, ale již v osmi letech se stala poprvé matkou a úspěšně odchovála své mládě. Celkem v Jeruzalémě porodila tři potomky – všechny se podařilo odchovat.

V roce 2006 byla Brigitte přesunuta do švýcarské Walter Zoo Gossau. Zde se v roce 2010 stala matkou dvojčat! Těž oba samečci Pili a Petiri byli úspěšně odchováni. To byla prozatím její poslední mláďata. Důvodem je genetické určení poddruhů u šimpanzů chovaných v evropských zoologických zahradách, při nichž byla Brigitte jako jediná z walterské tlupy klasifikována jako šimpanz čego. Zbylí členové skupiny byli určeni jako hybridní nebo zástupci poddruhu šimpanz hornoguinejský (*Pan troglodytes verus*).

Všechna Brigittina mláďata tak byla také hybridní. Plzeň by tak pro ni měla být šancí stát se matkou nehybridního mláděte, které by bylo vítaným obohacením evropského zachovného programu (EPP).

V čase psaní těchto řádek (přelom března a dubna) se Brigitte zabydlovala a seznamovala s novým prostředím, ošetřovateli a v neposlední řadě také pro ni s novou skupinou sestávající se ze samce Baska a tří samic: Marii, Zizwy a Zedonji. Ošetřovatelé pozorují, jak se k sobě chovají přes kontaktní mřížku. To nám pomůže odhadnout strategii pro spojování s původními šimpanzi. Trpěliví budeme muset být zřejmě zejména s temperamentní, dominantní samicí Zedonjou. Dělal problémy už v případě nově přichozí Marii a zdá se, že stejné to bude i tentokrát. Spojování bude nejspíš náročné, hlučné a možná delší, než bychom si přáli. Je ale třeba k němu přistupovat s citem a zvažovat všechna možná rizika.

Foto Kateřina Míšíková

Jarní přírůstky

Plzeňská zoo po letech obnovuje opět chov levhartů čínských. Koncem dubna přivezla ze zoo v Krakově samici této kočkovité šelmy narozenou v prosinci 2017. Získání samce je v jednání. Dlouhé roky zde reprezentoval levharty čínské pár Nurika a Richard; odchovat se podařilo dvojici mláďat, samce a samici. Na čas je vystřídaly pumy. Levharty čínské chová v současné době 27 evropských zoo. „Dovezené zvíře je mladé a plaché, s expozicí se teprve seznamuje a značnou část dne tráví v brlohu. Postupně, až si uvykne, bude ke spatření častěji,“ uvedl mluvčí zahrady Mgr. Martin Vobruba. Jeho novým domovem se stala voliéra vedle irbisů pod statkem Luftnerka.

■■■

Dalšími zajímavými novinkami letošními jara, tentokrát vlastního původu, jsou mládě zebry Chapmanovy – sameček narozený 18. dubna, a rovněž malý sameček zubra evropského, který přišel na svět 2. května. (zr)

Ilustrační foto levharta čínského
Jaroslav Vogelntanz

Krásné velikonoční tulipány

Právě o Velikonočních rozkvetly v Zoologické a botanické zahradě města Plzně nové výsadby tulipánů. Nejodbornější byly ty vysazené na terasách pod statkem Luftnerka. Jak sdělila botanička Mgr. Václava Pešková, zahrada tyto zajímavé sorty získala zdarma z Výzkumného ústavu Silvy Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhoních. Jedná se o 30 výhradně českých kultivarů a zajímavostí je, že jsou všechny pojmenovány ptačími jmény, např. kondor, bulbul, terej, rorýs, tukan, straka atd., takže ladí i se zaměřením zoologické zahrady. Podobný původ mají rovněž jiriny, které již třetím rokem obohacují statek zase na podzim. (zh)

Foto František Hykeš

BUDE NÁS PĚT aneb alchymie při spojování šimpanzů

Tomáš Krbeček, ošetřovatel primátů

Pokud jste v polovině dubna zavítali k šimpanzí expozici, patrně vám byl pohled na skupinu čtyř lidoopů odepřen. Za to jste mohli spatřit čtyři ošetřovatele jak se radí, vymýšlející strategie dalšího postupu a ano, dost možná také působící dojmem, že jim někdo zbírá pracně postavenou pyramidu. To když se naše plány zbouraly jako domeček z karet a my pak museli přijít s novou variantou. Zapojení nové samice Brigitte poddruhu čego do plzeňské fungující skupiny čtyř šimpanzů učenlivých zkrátka nebyla jednoduchá záležitost. Za celý náš ošetřovatelský tým – Monika Nováková, Bára Hanlová, Simona Haschová a moje maličkost – se pokusím přiblížit, jak ono spojování probíhalo a jak náročné pro nás po fyzické, ale hlavně po psychické stránce, bylo. Zmíním jen ty opravdu nejvýznamnější dny, protože jinak bychom si museli rezervovat celý IRIS. Musím poděkovat kolegyni Monice, která celý průběh spojování zdokumentovala a pomohla mi tak napsat tento článek.

DEN PRVNÍ

Od začátku jsme věděli, že jako prvního pustíme k Brigitte samce Baska. Den D. přišel 15. dubna. My číhající za sklem expozice, Brigitte v ubikaci, Bask v dolní místnosti. Jakmile se zdvihl šubr (dělicí mříž), ani jsme nedutali. Brigitte se přesunula do otvoru, kudy měl přijít Bask a nám došlo, že jejich prvotní kontakt neuvidíme. Jenže samec se náhle vynořil a novou samici nevíšmavě překročil. Ani později o ni nejevil zájem, ale ani ji zvlášť neobtěžoval, takže jsme k nim ve 13 hodin připojili Marušku. Od počátku nám to přišlo jako nejlepší varianta. No, spletli jsme se...

Maria dorazila s řevem a k Brigitte projevovala náklonnost. Bohužel až moc velkou. Ta se proto stáhla a držela si odstup. Maria ovšem i nadále dotírala a párkrát do Brigitte strčila. Nakonec dokonce vyprovokovala hádku a prokousla nové šimpanzici levý bok. Po této eskapádě nastal klid zbraní až do příštího rána.

DEN DRUHÝ

K dalšímu konfliktu z Maruščiny strany došlo za rozbřesku a Brigitte si odnesla drobné zranění na ruce. To už jsme věděli, že je třeba něco podniknout, jinak se nám holky nepříjemně servou. Rozhodnutí padlo na Zizwu, která vždy funguje jako takový uklidňující článek. Ta o Brigitte nejevila valný zájem a patrně byla i zaskočená a nesvá, že je bez sestry Zedonji. Po chvíli se však osmělila a snažila se k nové šimpanzici přiblížit. Potíž však byla opět v Marii. Následovala Zizwu na každém kroku a byla bariérou při její snaze seznámit se s Brigitte.

Další kroky jsme zvažovali velice pečlivě. Probrali jsme asi pět scénářů, snažili se vyloučit všechny případné dopady na skupinu. Uvědomovali jsme si, že půjde o jedno z klíčových rozhodnutí. Maria prostě musela pryč. V ubikaci tak zůstali Brigitte, Zizwa a Bask. Toho jsme chtěli také oddělit zpátky ven, ovšem Zizwa celou situaci velmi špatně nesla, a tak jsme ho ponechali uvnitř. Vše vypadalo relativně klidně a my usoudili, že toto trio zůstane nějaký čas spolu.

Původní šimpanzí skupina před začleněním Brigitte

DEN ČTVRTÝ

Zizwin stav se postupně zhoršoval. Vyvrcholilo to tím, že odmítala krmení a ze stresu se točila pořád dokolečka. Následovala další náročná porada. Dalšíh pět variant následovaných otázkou: „Ale co když se stane tohle...?“ Jenže něco jsme udělat museli. A tak jsme předčasně pustili Zizwu s Baskem ven a Zedonju k Brigitte. Nastalo to, čeho jsme se obávali: Ta okamžitě po vpuštění na Brigitte zaútočila. Brigitte se odmítala podřidit, z čehož plynuly po celý den šarvátky a obě samice utrpěly drobná zranění. Naštěstí k žádnému vážnému poranění nedošlo.

Pozornost jsme museli zaměřit rovněž na skupinu venku. Marii totiž narůstalo sebevědomí, dokonce si troufla ukrást krmení Baskovi. Před spojováním bylo něco podobného nemyslitelné. Vyslala nám tím signál, že je třeba zakročit, jinak nám její svérázná povaha přeroste přes hlavu.

VELIKONOČNÍ PONDĚLÍ

Zedonja a Brigitte si na sebe zvykly a po vyřikání si, kdo je tady v hierarchii na jakém místě, spolu začaly vycházet. Nastal čas vrátit Baska. A hlavně konečně pustit Brigitte na průzkum venkovního výběhu. Čtyři stěny vnitřní ubikace už začínaly být příliš těsné.

Bask se Zedonjou vystarovali jako dostihoví koně z bloků a šťastní, že jsou na čerstvém vzduchu, hledali zbylé členy tlupy. Maria se Zizvou však byly odděleny ve spodní ubikaci. Naše hlavní pozornost patřila pochopitelně Brigitte. Nervozita na ní byla vidět a jakmile projelo auto nebo houkající sanitka, stahovala se zpět do blízkosti ubikace představující pro ni bezpečné útočiště. Odvážila se omrknout amfiteátr z vrcholu nejvyššího kmene, ale do zadní části výběhu se zdráhala být jen vkročít.

NÁSLEDUJÍCÍ ÚTERÝ

Zopakovali jsme pondělní plán, neboť nemělo to, co funguje dobře. Učinili jsme jen jednu drobnou změnu: Nechali jsme otevřený šubr do vnitřní ubikace, aby se Brigitte mohla v případě nejistoty vrátit

do své zóny bezpečí. Byl to sice drobný detail, ale s obrovským dopadem na klid nové samice. Ta si podle nálady korigovala návštěvy venkovního výběhu a její jistota narůstala. S Baskem měla jen jednu krátkou šarvátku, kterou zažehnala Zedonja.

STŘEDA – KONEČNÉ SPOJENÍ

Nadešel den, kdy pokud půjde vše ideálně, završíme naše dvouměsíční úsilí. Na začlenění do skupiny nyní čeká Zizwa a Maria. Na čas zpřetrhané pouto sester původem z Holandska se mělo znovu obnovit. Znali jsme jeho sílu a znovu se o ní utvrdili, jakmile se Zizwa vrátila do skupiny. „Holandanky“ se s nadšením zdravily, objímaly. Dojemnou chvíli podtrhl fakt, že se napříště od sebe nehnuly ani na krok. Vytušili jsme, že vše už půjde hladce a odpole dne pustíme do skupiny též Marii. Její spěšně narostlé ego jsme o něco srazili jejím ponecháním na závěr. Díky tomu, že přišla mezi ostatní jako poslední, se její výpady zmírnily na snesitelnou úroveň.

ČTVRTEK

Hned jakmile jsme pustili kompletní tlupu ven, Maria si začala nárokovat své území a musela být ostatními usměrněna. Je také dobré znamení, že počáteční situace, kdy Brigitte ji obcházela obloukem a ta si ji nenávisťně prohlížela, je na ústupu. Doufáme, že sociální vazby se postupně ustálí natolik, že to bude opět fungující skupina.

■■■

S našimi svěřenci jsme zůstávali dlouho po pracovní době, chodili jsme za nimi ve svém osobním volnu a tyto výjimečné dny jsme prožívali velmi intenzivně. Snad veškeré úsilí nebylo zbytečné a šimpanzi – Bask, Brigitte, Maria, Zedonja a Zizwa budou přinášet radost jak nám, tak vám, návštěvníkům zahrady.

Foto Kateřina Misíková

Foto 3x Kateřina Misíková

Foto FOTOFACE

ŽIRAFY MAJÍ V RODINĚ

OŠETŘOVATEL TOMÁŠ WEBER NASTOUPIL DO PLZEŇSKÉ ZOOLOGICKÉ ZAHRADY V ROCE 1979. V LÉTĚ S NÍ TAK BUDE SPOJEN UŽ DLOUHÝCH 40 LET! S ODSUPEM NĚKOLIKA TÝDNŮ SE STALA JEHO KOLEGYNÍ DŘÍVĚJŠÍ SPOLUŽAČKA ZE STŘEDNÍ ZEMĚDĚLSKÉ TECHNICKÉ ŠKOLY V PLASÍCH. PŘESKOČME NĚJAKÝ ČAS; KE JMÉNU RŮŽENA SI PŘIPOJILA PŘÍJMENÍ WEBEROVÁ.

„Po škole jsem měl několik nabídek, ale lákala mě cizokrajná zvířata, tak jsem si vybral zoo. Abych si řekl, Tomáši, to jsi tehdy udělal hloupost, to jsem neudělal ani jednou. To bych také nebyl současným služebně nejstarším ošetřovatelem. Za ta léta byly samozřejmě situace, které bych si byl představoval jinak, ale takový už je život,“ svěřuje se Tomáš Weber.

Zatímco on byl od počátku ošetřovatelem kopytníků, čili kopyt, jak se v ošetřovatelské hantýrce říká, jeho žena vystřídala několik rajonů. Nejprve to byli

rovněž kopytníci, ale po první mateřské dovolené zakotvila na delší čas u primátů. „To bylo tehdy něco odchovů,“ zavzpomíná pan Weber. „O řadu mládat jsme se starali i doma. Z té doby má manželka také nejvíce fotografií z novin. Jsem postižen mánií, že všechno, co se týká naší zoo, archivuji. Mám kompletně veškerá čísla IRISu, v knihovně mi nechybí jediná kniha o zahradě,“ prozradí jubilant.

Další kroky paní Weberové vedly přes statek a zázemí nočního afrického pavilonu, tzv. šelmi-

nec, až ji dovedly v roce 2010 do nově otevřené expozice afrických a asijských zvířat. Zde dostala na starost přípravu krmiv zejména pro žirafy, ale i další africké živočichy. Ovšem práce a úkolů je za směnu více; zejména při střídání dovolených a nemoci kolegů. Po řadě let se tak manželé Weberovi stali opět ošetřovatelskými kolegy. „Ač stále u kopyt, ale jak se jednotlivé expozice různě stěhovaly, putoval jsem po zahradě i já. Věřím však, že žirafy jsou moje poslední štace,“ svěří se Tomáš Weber. Byl k nim vybrán jako jeden z nejlepších a nejzkušenějších ošetřovatelů zahrady.

Po té, co potřeboval žirafí ošetřovatelský trojlístek s odchodem jednoho z pracovníků do důchodu posílit o nového člověka, vstoupila impozantní zvířata s dlouhými krky plně do Weberovic rodiny. Benjamínkem v kolektivu se stal v druhém pololetí roku 2018 syn Ing. Tomáš Weber, absolvent Zemědělské univerzity v Praze se specializací na zájmové chovy. „Podle vystudovaného oboru jsem vlastně vysokoškolsky vzdělaný ošetřovatel,“ pousměje se Tomáš junior a dodá: „Takže jsem na správném místě. Jen jsem nezačínal po škole tady, ale v zoo v Táboře. Byl jsem tam dva a půl roku. Když se naskytla příležitost, rád jsem se vrátil do rodného města. V plzeňské zoologické jsem tak trochu vyrůstal. Chodil jsem sem za taťkou a mamkou. Když jsem studoval střední veterinární školu v Českých Budějovicích, byl jsem zde na praxi, pomáhal jsem MVDr. Zdeňku Rampichovi.“

„Samozřejmě, že jsme s manželkou rádi, že jde Tomáš v našich šlépějích,“ naváže Tomáš senior. „Nikdy jsme ho neovlivňovali, co by měl v dospělosti dělat. Byla to stoprocentně jeho volba. I když já tušil, že to tak dopadne. On je totiž pokřtěný plzeňskou zoo.“ Než pokračuje, zvýší posluchačovu zvědavost malou odmlkou. „Otevíral se tehdy nový objekt v tak zvané Horní Africe. Velká sláva, jak při takové příležitosti bývá. Trochu jsme ji s manželkou propadli a na chvíli zapomněli, že máme s sebou Tomáše. Ten vypadl z kočáru golfky a přímo do žlabu na močůvku. Koukala mu jen blondatá kudrnatá hlavička. Jenže ani ta nebyla ušetřena. Oslava, neoslava, my museli domů, kluka důkladně vykoupat a všechno, co měl na sobě vyprat...Teď se tomu už všichni smějeme, ale tehdy to situace k popukání moc nebyla,“ uzavře povídání Tomáš Weber a jde pokračovat v úklidu stáje.

František Hykeš

Zoologické zahrady III. tisíciletí

Aby se zde návštěvník cítil dobře

Stále více se do popředí posouvá v zoologických zahradách úkol chovat vyhubením ohrožené živočichy a pomáhat při jejich ochraně ve volné přírodě. Je to kombinace, jež dává záruku, že budou jejich populace zachovány i pro příští generace. Zoo jsou současně tradičně místem odpočinku, rodinných a školních výletů. Zájmu veřejnosti musí odpovídat tzv. návštěvníkový servis, péče o návštěvníky. Vždyť skrze vstupné se na výše uvedeném úkolu podílí každý z nich.

Zoologická a botanická zahrada města Plzně se snaží vytvářet nejen stále lepší podmínky pro chov zvířat, ale právě taktéž pro

komfort veřejnosti. Důkazem jsou i následující novinky:

Již loni na podzim bylo na severní straně výběhu kulanů instalované nové kamenné pítka. Znázorňuje velblouda a jeho tvůrcem je, obdobně jako všech předešlých pitek, sochař Jiří Kouřil. Umělecké dílo vytváří i příjemné prostředí k posezení.

Rekonstrukce se dočkaly další páteřní komunikace, tentokrát mezi hlavní pokladnou a Tropickým pavilonem, včetně prostranství před ním. S položením nového povrchu se mu vrátila i původní podoba, takže se znovu stane centrem doprovodného víkendového a svátečního

programu. Zhotovitelem díla, které přišlo na 1 800 000 Kč včetně DPH, byla stavební společnost Silba. Pokračuje se též v osvětlení hlavních komunikací, tentokrát jsou na řadě ty v centrální části zahrady.

Příjemný vzhled zahrady dotváří od loňského roku jednotné dřevěné ohrazení záhonů a cest. Letos přibude na dalších místech – např. v Amazonii. Je budováno dodavatelsky firmou PSV plus Plzeň.

Kolika změnami ve prospěch návštěvníků prošla plzeňská zoologická a botanická zahrada nejlépe pozná a ocení ten, kdo ji znovu navštívil s odstupem několika let. (eš)

Mějte i Vy v zoo své zvířátko!
Stačí si vybrat a zavolat 378 038 303 (325).

Kmotři se představují

Po lvici velbloudice

Čtvrtým zvířetem ve stádu velbloudů dvouhrbých v Zoologické a botanické zahradě města Plzně se stala roční samička původem z ostravské zoo. Přestěhovala se sem 8. března. Jmenuje se Tereza a 26. března ji přivítal a pokřtil 1. náměstek plzeňského primátora Mgr. Roman Zarzycký. Ve své rezortní gesci má též právě zoologickou a botanickou zahradu.

Je příznačné, že druhý nejvyšší představitel Plzně se stal kmotrem právě velblouda dvouhrbého, kterého má město od roku 1434 ve znaku. Plzeňští tehdy zvíře vzali husitům při jejich neúspěšném obléhání Plzně. Byl to dar polského krále Vladislava II. Jagellonského za pomoc v bojích proti řádu německých rytířů. Plzeňští přivedli odčizeného velblouda s velkou slávou do města. Husité po této epizodě zanechali obléhání a odtáhli.

„Jsem hrdý, že mám tu čest pokřtít novou velbloudici jménem Tereza. Je to můj druhý křest, už jsem zde křtil lvici. Zoologickou zahradu podporuji a věřím, že tady bude mladá samice prospívat a bude se jí dobře dařit. Největší radost z toho, že jsem kmotrem už dvou zvířat v zoo, má moje pro-

Ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně a první náměstek plzeňského primátora Mgr. Roman Zarzycký.

střední desetiletá dcera. Do zoo chodíme pravidelně s celou rodinou,” uvedl náměstek primátora Roman Zarzycký.

Jak prozradil novinářům přítomným na křtu ošetřovatel Luboš Zappe, velbloudice si přivezla s sebou nešvar, který ji odnaučují. S oblíbenou plive a do cíle se dokáže trefit i ze třímetrové vzdálenosti.

Od 27. dubna je stádo již pětičlenné. Samice Keyla ten den porodila mládě – již 20. v novodobé historii chovu velbloudů v plzeňské zoo. To první se narodilo v roce 1997; je to zde stále žijící populární Josefína. (rz)

Foto 2x Kateřina Misíková

Můj koníček? Švábi!

U fotopasti v Kamerunu.

Za více než pětadesátiletou historii specializované expozice Akva tera na Palackého tř. (slavnostně byla otevřena v červenci 1962) se v ní vystřídala řádka úzce specializovaných akvaristů a teraristů. Odborníků na sladkovodní nebo naopak mořské ryby, milovníků krokodýlů, obdivovatelů cizokrajného hmyzu, úspěšných chovatelů sklípkanů. Znalec švábů přišel loni s nástupem Mgr. Františka Jůny. Jak se k tomuto hmyzu, jehož se většina lidí štítí, dostal?

„Vystudoval jsem Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy na katedře zoologie, oddělení etologie a ekologie, ač mým tématem byla spíše

entomologie. Se šváby jsem přišel do styku poprvé při gymnaziálních studiích. Tehdy jsem je však měl jako krmení pro jiná zvířata. Obrat nastal při bakalářském studiu a výběru téma bakalářské a vlastně i diplomové práce. Na katedře geobotaniky tenkrát hledali studenty, kteří by se věnovali opylování. A to jak z hlediska rostliny, tudíž botanika, tak z pozice opylovače – tedy také zoologa. Zaujalo mě to, protože tím opylovačem byl právě šváb. Informaci, že by byl tento hmyz také opylovačem, jsem dosud nikde nezachytil. Zajímavý vztah mezi rostlinou *Clusia blattophila* a švábem *Amazonina platystylata* objevila paní doktorka Blanka Vlasáková, která mi dělala při studiích konzultantku. Zajímavostí je, že *Clusia blattophila* je endemitem Francouzské Guayany, což znamená, že neroste nikde jinde na světě. Tento keř byl objeven na svazích Nouragues Inselbergu a popsán teprve v roce 2011.”

Během rozhovoru vzpomene František Jůna i na první zahraniční badatelskou cestu: „Vedla samozřejmě do Francouzské Guayany. Bylo to šest týdnů zkoumání v autentickém prostředí obou druhů. A moje první tropy. Uvědomil jsem si tam, jak velký je rozdíl mezi biodiverzitou mírného pásu, kde žijeme, a biodiverzitou tropických pralesů. Samozřejmě v jejich prospěch. Tím větší tragédie je, jak jich ubývá.”

V dalších letech navštívil v rámci výzkumu ještě dvakrát Francouzskou Guayanu, USA, Madagaskar, Kamerun, Papuu – Novou Guineu a Čínu. Slušná řádka zemí, že. Přesto, když mu skončil pracovní úvazek na České zemědělské univerzitě, měl jasno. Kormidlo jeho dalšího životního profesního směřování bylo přetočeno směrem k praxi. Viděl se pracovat v zoologické zahradě. Uvažoval o dvou: Ve Dvoře Králové nebo v Plzni. Vybral si

metropoli západu republiky. A je přesvědčen, že udělal dobře. Nachází zde dostatečné kulturní i sportovní vyžití, v expozici Akva tera je spokojený.

Proč se odklonil od tak nadějně našlápnuté vědecké kariéry? Odpověď možná překvapí. A nejen upřímností: „Zjistil jsem prostě, že tímto směrem se nechci ubírat. Začal jsem mít pocit, že vědecká činnost je příliš svazující a že jí musí člověk věnovat všechno. Zcela ho pohltí a já chtěl mít čas na záliby, sportovat, mít možnost jít v klidu na procházku do přírody. A to prostě spojit nelze.”

A co švábi?, nelze se nezeptat. „Část sbírky jsem si přivezl s sebou do nového působiště,” odpoví chovatel. „Je to kolem dvaceti druhů. Pro představu – celkem žije švábů na světě kolem tří a půl tisíce druhů. A přibližně stejně tolik je druhů termitů, kteří v zoologickém systému ztratili status řádu a nově patří též ke švábům. U nás žije jedenáct druhů švábů, z termitů zatím žádný. Většina z nich zde není původní a byla sem přivečena se zbožím a jinými způsoby souvisejícími s člověkem.”

Většina sbírky Františka Jůny je v chovatelském zázemí expozice Akva tera. Afrického švába jménem *Gyna capucina* a další čtyři druhy si mohou prohlédnout návštěvníci v expoziční části. „Do budoucna bych chtěl,” světuje se s plány chovatel, „aby jich bylo vystaveno více. Že se zrovna netěší u lidí oblíbené, je sice pravda, ale jsou to živočichové jako jiní a v přírodě mají své místo.” Přejde-li někdo na prohlídku specializované expozice Akva tera v době komentovaného krmení a vede je právě František Jůna, určitě se něco dozví též o švábech.

..... a dá za pravdu tomuto článku, že osobnosti se může stát člověk už v mladém věku.

František Hykeš

Foto Aleš Buček

Osobnost

Trojlístek nových botanických expozic

Také v letošním roce vznikají v plzeňské zoologické a botanické zahradě další nové botanické expozice – Makaronésie, znovuoobnovená expozice jedovatých rostlin a tzv. bizaretum.

Expozice Makaronésie je na místě bývalé seve-roamerické polopouště před Sukulentním skleníkem a představí tento zajímavý a velmi vzácný biotop. Oblast Makaronésie zahrnuje sopečné ostrovy v Atlantickém oceánu: Azory, Madeiru, Kanárské ostrovy a Kapverdy. Je zde asi 30 procent endemických druhů rostlin (vyskytujících se výhradně jen zde) a přibližně stejný počet i endemických rodů. Expozice bude z větší části sezónní (tedy od května do října) a ukáže nejen druhy původní, ale i druhy nepůvodní, které zde však natolik zdomácněly, že často tvoří velké porosty podél cest a kolem lidských obydlí.

Expozice jedovatých rostlin se do loňského roku nacházela na prostranství před Tropicickým pavilónem. Nyní se po jeho rekonstrukci posunula k vý- běhu plameňáků. Představuje běžné jedovaté dru-

Foto František Hykeš

hy, které volně rostou v naší přírodě. Obohacena je o čarodějné a svatojánské rostliny a v budoucnu by neměly chybět ani modely jedovatých hub.

Bizaretum je expozice, jež vzniká nad africkým výběhem od voliery supů a dalších ptáků k Domu afrických kopytníků. Ukazuje nejružnější genetické odchylky rostlin a pomocí barevných begonií, lidově zvaných voskovky, je znázorněno křížení rostlin a jsou ukázány Mendelovy genetické zákony.

Expozice teprve vznikají, rostliny jsou vysázeny, ale mějte, prosím, prozatím strpení s popisy a vysvětlením na naučných tabulích. Ty se budou doplňovat v průběhu roku letošního, popř. příštího.

Mgr. Václava Pešková, botanička

Foto IRIS Miroslav Volf

Rodící se nová expozice Makaronésie.

Minimum pro ochránce a přátele přírody

MAY DAY PRO JOSEFOVSKÉ LOUKY

VÝZNAMNÝM OCHRANÁŘSKÝM DNEM S DLOUHOLETOU TRADICÍ JE V ŘADĚ ČESKÝCH I SLOVENSKÝCH ZOOLOGICKÝCH ZAHRAD 1. KVĚTEN. V TENTO DEN SE V NICH KONÁ AKCE NAZVANÁ MAY DAY, COŽ V DOSLOVNÉM PŘEKLADU Z ANGLIČTINY ZNAMENÁ KVĚTNOVÝ DEN. ZÁROVEŇ SE JEDNÁ TĚŽ O MEZINÁRODNÍ NOUZOVÝ SIGNAL – V TOMTO PŘÍPADĚ JAKÉSI VOLÁNÍ O POMOC OHROŽENÝCH DRUHŮ. SMYSLEM TĚTO AKTIVITY JE OSLOVIT A HRAVOU, INTERAKTIVNÍ FORMOU SEZNÁMIT VEŘEJNOST S OCHRANÁŘSKÝMI POČINY A SOUČASNĚ KONKRÉTNÍ PROJEKTY FINANČNĚ PODPOŘIT.

Loňský ročník byl primárně ve znamení kampaně Evropské asociace zoologických zahrad a akvárií EAZA Ztichlý les a výtěžek byl poukázán na podporu sumaterského chovného centra Sumatran Songbird Sanctuary pro sojkovce dvoubarevného, loskutáka niaského a další endemické druhy a také na další záchranné projekty podporované Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně (Talarak, zmije Latifova, chřástal polní). V návaznosti na tuto kampaň zaměřenou na pěvce začal letošní May Day v Plzni na české ptactvo a získané prostředky směřovaly na konto Ptačího parku Josefovské louky, který udržuje

Česká společnost ornitologická. Tento jedinečný projekt v rámci ČR a ptačí ráj vznikají v turisticky atraktivní oblasti poblíž Josefovské pevnosti u Jaroměře ve východních Čechách od roku 2006. Návrat mokršadních ptáků do nivy Metuje umožnil unikátní management zaplavování luk, pastva divokých koní a bagrování bahnišť.

Akce May Day je specifická tím, že hlavními organizátory a aktéry jsou především žáci a studenti místních i vzdálenějších škol a další nadšení dobrovolníci a instituce. Celý den se tak návštěvníkům zoo věnovaly pro ochranu přírody zapálené školní kolektivy. Velké poděkování a uznání za

neobyčejné nasazení a zájem pomoci dobré věci patří týmům ze ZŠ Zbiroh, 22. ZŠ Plzeň, ZŠ a MŠ Spálené Poříčí (na fotografii), Církevní ZŠ a SŠ, Waldorfské ZŠ Dobromysl, Mikulášského gymnázia, zástupcům SPMP Praha, ČSOP Spálené Poříčí, Mezigeneračního a dobrovolnického centra Totem Plzeň, Techmania Science Center a všem dobrovolníkům!

Ti všichni připravili na patnáct nápaditých stanovišť, kde se návštěvníci dozvěděli o nástrahách, se kterými se živočiškové musejí v krajině potýkat. Lidé se mohli inspirovat jak jednoduchými úpravami proměnit obydlí a své okolí na atraktivnější prostředí pro život volně žijících živočichů, zároveň si zakoupit domácí sirupy, koření, sladké pečivo, pokojové rostliny, ručně malovaná trička a ponožky, keramické výrobky, originální ptačí přívěšky vyrobené z bioplastu 3D tiskárnou a mnoho dalšího. Dále bylo připraveno malování na obličej, ochutnávky více či méně tradičních domácích pochutin, výroba piskových obrázků, tvořivé dílny, naučná stezka a bohatá tombola. Důležitým místem byla i nově otevřená expozice Strom jako ekosystém s možností výroby ptačí budky a pozorování života v koruně vzrostlého dubu. Z osvětového Záchranářského střediska zoo se aktéři vydali na cestu po zahradě, během níž rozvěsili nové ptačí budky se štítkem jednotlivých účastníků letošního ročníku.

Ptačí park Josefovské louky podpořil May Day v plzeňské zoo částkou 33 524 Kč!

Ing. Klára Stuchlová

Foto Kateřina Misíková

Akva tera

Užovka nosatá je považována teraristy
za jednoho z nejkrásnějších hadů.
Foto Jiří Doxanský

Novinkami jaro nešetří

Specializovaná expozice Akva tera Zoologické a botanické zahrady města Plzně ve středu města na Palackého tř. existuje již 57 let. Mezi veřejností je o ni však stále zájem. I proto, že v ní vznikají průběžně nové expozice a jsou k vidění noví živočichové. Současnou žhavou novinkou pod názvem Amazonie je zrekonstruovaná expozice terarijních živočichů z jižní Ameriky. Jejím prostřednictvím se do expoziční části Akva tera znovu vrátí ropucha obrovská. Ta je v současnosti synonymem pro jednoho z nejhorších invazních živočišných druhů na světě. Např. v australském státě Queensland, kam byla importována v roce 1935 z jižní a střední Ameriky, žije v počtu až 2 000 dospělců na 10 m pobřeží. V místech, kde je původní, je hustota její populace 20 dospělců na

100 m pobřeží. Pro Australany je takovým problémem, že vedoucí expozice Akva tera Jiří Doxanský si vybavuje, že ještě, když byla před několika lety zába vystavena, si jeden z tamních turistů nad ní symbolicky odplnul. Přitom jim měla původně pomáhat v boji proti škodlivému hmyzu.

Úplnou novinkou je v expozici bazilišek přílbový. Je zajímavý svým vzhledem a kryptickým zbarvením, jež mu společně s dokonalými mimikry umožňuje splýnout s okolní krajinou. V nejčastější pozici je přitisknut k větví.

Expozice je osázena zajímavými rostlinami.

Nově se do expoziční části Akva tera vrací též výrazně zelená užovka nosatá. Patří k několika užovkám, jež mají zadní jedové zuby. Toxicita jedu

však není příliš velká. Vzrostlejší mláďata přišla do záchranného centra při Akva tera v roce 2009 ze zabavené zásilky pašovaných zvířat. Od té doby se had v chovatelském zázemí úspěšně rozmnožuje.

Vedoucí expozice J. Doxanský připomíná ještě jednu užitečnou informaci pro veřejnost: Kdo si chce odsud odnést opravdu zážitek, ten by sem měl přijít v době komentovaného krmení. Je vždy v 16 hod. V pondělí, ve středu a v pátek patří ještě-rům, čtvrtky jsou vyhrazeny želvám. (fh)

Samice ropuchy obrovské jsou v průměru velké 10 až 20 cm. Mohou však dorůst i větších rozměrů. Největší zaznamenaný exemplář z přírody měřil 40 cm a měl hmotnost 2,7 kg. Žáby se dožívají 10 až 15 let. Foto Jaroslav Vogeltanz

List z herbáře

Vřesovec je nedočkavý, vřes naopak nepospíchá

V dnešním seriálu dvojic pokojová rostlina – rostlina z naší přírody představíme hrmkovou indickou azalku a vřesovec pletový z čeledi vřesovcovitých.

Současné pokojové (hrmkové) azalky – (*Rhododendron simsii* X *Azalea indica*) mají složitý hybridní původ. Vykvetají na jaře, ale stále častěji jsou přirychlovány, takže se stávají společně s tradiční vánoční hvězdou a bramboříkem oblíbenou vánoční květinou. Jejich květy jsou jednoduché nebo plné a vyskytují se v řadě barevných odstínů červené, růžové a bílé barvy. Byly vyšlechtěny dokonce azalky dvojbarevné. Aby tento většinou stálezelený keřík dobře prosperoval, potřebuje teplotu do 15° C, což lze však v ústředně vytápěných bytech těžko dosáhnout. Při teplotním šoku nebo i vlivem průvanu mohou květní poupata zaschnout nebo opadnout. Pozor také na přímé slunce, to azalka nesnáší. Stejně tak jako vápník v půdě (optimální pH půdy 4,5). Naproti tomu vyžaduje hodně vody – nikoliv však přelítí. Zemina v květináči by měla být stále vlhká, čemuž přispívá přimíchaná rašelina, jež je podmínkou úspěšného pěstování. Jsou-li splněny všechny základní podmínky, kvete azalka šest až osm týdnů. Po celou tuto dobu ji intenzivně hnojíme tekutým hnojivem. Po odkvetu, ovšem až po jarních mrazících (pozor též na podzimní poklesy teploty pod nulu), ji lze umístit do zahrady. Pěstování azalek není vůbec jednoduché, pro nezkušeného člověka je úspěch, když rozkvetou všechna poupata a poté keřík třeba uhynie. Azalka se množí v letním období z řízků nebo výsevem ze semen.

V naší přírodě reprezentuje čeleď vřesovcovitých především všeobecně známý stálezelený keřík vřes obecný (*Calluna vulgaris*). Rozkvétá

růžovými květy v pozdním létě. V naší flóře je poměrně hojně zastoupen – roste ve světlých lesích, na mezích, pastvinách, skalách a dalších podobných stanovištích. Jeho rozsáhlé porosty se nazývají vřesoviště. Ta, která pokrývají bývalé dopadové plochy v Brdech, jsou stále větším turistickým lákadlem.

To vřesovec pletový, rovněž nízký stálezelený keřík s růžovými kvítky, (*Erica carnea*) je u nás podstatně vzácnější. Vzhledem k pouze lokálnímu výskytu v jižních, západních Čechách a na jihozápadní Moravě je chráněnou rostlinou kategorie ohrožený druh. Na světě roste vřesovec celkem asi v 860 druzích s největším rozšířením v jižní Africe. Kvítky na vřesovci rozkvétají současně, takže je velice dekorativní. Stal se tak vyhledávanou rostlinou pro okrasné zahrady. Šlechtěné kultivary kvetou škálou odstínů růžové a červené, nechybí ani barva bílá. Jsou jedny z nejdříve rozkvétajících rostlin.

Poměrně hojně je vřesovec zastoupený v jižní části Šumavy v oblasti mezi Rybníkem a Lipnem. V Plzeňském kraji se vyskytuje roztroušeně na několika místech na Tachovsku. S největší jeho populací se lze setkat v suchých borových lesích v okolí Křížového vrchu na pomezí okresů Plzeň-jih a Domažlice.

Na Šumavě v okolí Volar ještě roste u nás velice vzácný vřesovec čtyřřadý (*E. tetralix*).

K vřesovci pletovému se váží dvě zajímavosti: Alpské populaci nevádí vápenité půdy, naopak u nás roste na půdách výhradně s minimem vápníku. Dříve se jeho natí nahrazoval při vaření piva chmel. (zh)

Indická azalka
Foto (repro)

Vřesovec pletový
Foto Jan Kavale

IRIS

*Zebra Chapmannova
(Equus quagga chapmanni)*

Za velikonoční pomlázkou až z Ameriky

Návštěvnost dělají i doprovodné akce

METEOROLOGICKÁ ZIMA KONČÍ 28. ÚNORA. LETOŠEK TOMU DAL PLNĚ ZAPRAVDU. TENTO DEN BYL NEJTEPLEJŠÍM V NEJKRATŠÍM MĚSÍCI ROKU. NAPŘ. V ČESKÝCH BUĎEJOVICÍCH UKÁZAL VE 13 HOD. TEPLOMĚR 18,2 °C. PROZATÍM NEJVYŠŠÍ ÚNOROVÁ TEPLOTA PLUS 22 °C NAMĚŘENÁ V ROCE 1994 U ČESKÉHO KRUMLOVA TAK ALE ZŮSTALA NADÁLE NEPOKOŘENÁ.

První jarní den s povedeným vodníkem

V Zoologické a botanické zahradě města Plzně se jaro vítá vždy v sobotu kolem prvního jarního dne a jarní rovnodennosti připadajících v posledních letech už na 20. března. Ve stejný den se ještě otevírá od roku 2009 Česká řeka a také probouzí les. Na návštěvníky, především rodiny s dětmi, čeká environmentálně zaměřený soutěžní program, lesní pedagogika v podání populárního Ing. Pavla Šefla z Lesů ČR a samozřejmě vodník. Ten letošní byl mimořádně vydařený. Ztvárnil ho Jaroslav Bican z Dolní Bělé, který se zasloužil společně s žáky tamní základní školy též o loňský živý betlém. Nejenže vypadal jako skutečný, právě z vody vytažený, ale opravdový, plný péče o naše vody byl i jeho proslov adresovaný nám lidem. Jeho laskavost zase ocenili malí caparti, když jim dovolil se s ním vyfotografovat. A komu to bylo málo, ten měl možnost si v potápečce čistící stěny největšího akvária představovat moderní vodní vílu.

Letos se mohla akce rozšířit ještě o zahájení hlavní návštěvníké sezóny. Do zahrady ten den totiž přišlo přes pět a půl tisíce lidí. Velmi pěkné číslo. Pravda, počasí bylo přímo ideální, slunečno, teplo, na mnohých místech republiky padaly 23. 3. teplotní rekordy. Podíl na počtu příchozích měl ale určitě také první letošní celodenní víkendový program v zoologické a botanické zahradě. Na Lüftnerku, kde se konal, směřovaly zástupy lidí. Prostě nejen zvířata, ale i akce tvoří výslednou návštěvnost.

Za týden při oslavě Dne ptactva se vysoká návštěvnost opakovala. V zájmu o programovou nabídku samozřejmě opět vedla lesní pedagogika, tentokrát v podání lektorek z plzeňské pobočky Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů.

Prosluněné Velikonoce na Lüftnerce bez biokopřiv

Mimořádně silným návštěvníckým magnetem, zejména v pátek a sobotu, byly i letošní sluncem prosycené Velikonoce v druhé půlce dubna. Kdo za nimi zamířil na statek Lüftnerka, určitě nebyl zklamán. Předvádějících bylo opět jako v nejlepších letech této velké jarní akce. Však si také pravidelní návštěvníci všimli, kolik zde bylo letos stánků. Přišli opět i ti, kteří zde nebyli několikrát po sobě. Zatímco v minulých letech zkoušeli jiné možnosti uplatnění, prezentace, výdělků – vřdyt velikonočních oslav a trhů je plno, letos se vrátili tam, kde

treba někteří i začínali. A upřímně přiznali, že ač vyzkoušeli jiná místa, takovou atmosféru jako na statku Lüftnerka nikde jinde nezažili.

Snahou pořadatelů je neudělat ze čtyřdenní oslavy svátků jara namísto malování vajíček, pletení pomlázek, otlokání vrbových pišťalek, točení káčí, připomínání tradic a nabídky lidových dovedností tuctovou komerční tržnici. Pravda, někteří z přítomných propašují k řemeslným výrobkům ještě něco navíc, ale naštěstí biokopřivy, svazek za 45 korun, jako prodávali v jednom ze supermarketů, nepřivezl nikdo. Stejně každý sám už po několika hodinách pozná, že mezi návštěvníky je největší zájem o klasiku. Například pomlázkař Pavel Vašek z Holýšova žádný rok nestačí poptávce.

Velkou konkurencí tradičním velikonočním oslavám byly minulá léta obchodní řetězce. Letošek jako by signalizoval obrát. A určitě to nebylo tím, že měly zavřeno. To měly jen v pondělí a právě teh-

dy byla návštěvnost zahrady nejmenší. Na řehťání a především krojovanou koledu, o níž se postarala spolupracovnice Sdružení IRIS Helena Smolíková z Bělé nad Radbuzou se svými dvojčaty, se přijela dokonce podívat skupina amerických turistů.

Ovšem něco více než jen řemesla a dovednosti servírovali pořadatelé Tradičních Velikonoc na Lüftnerce i další dny. V sobotu nachystalo pro děti plzeňské divadelní uskupení Sebranka se svým principálem Slávkem Princem ve stále ještě přítomné prvorepublikové škole Velikonoční třídy. Dopolední i odpolední „vyučování“ navštívil milý host – Mgr. Radka Trylčová, radní Plzeňského kraje, kandidující do europarlamentu. V neděli rozezpíval a roztančil statek dětský folklórní soubor Úslaváček ze Starého Plzně.

Hned další sobotu se konala oslava Dne Země. Na soutěžící čekala spousta zajímavých cen, zejména od participující společnosti Asekol. Děti se mohly nechat vyfotografovat s maskotem plzeňské vodárny vydrou.

Čarodějnice se slétly a z dětských úst se rozléty písničky

Blok jarního víkendového a svátečního programu, inspirovaného převážně jarními tradicemi a zvyky, uzavřel jako v předchozích letech 30. dubna čarodějnický slet a o den později odpolední zpívání pod májkou. Obě akce mají své příznivce. V případě té prvomájové mezi návštěvníky i účinkujícími. Vedle každoročního hosta – dětského folklórního souboru Plzeňáček – zde měl letos premiéru dětský soubor Pšeničky z Kasejovic při ZUŠ v Nepomuku. A velice zdařilou. Hned na místě si oba soubory rezervovaly termín pro další vystoupení v rámci zářijového festivalu lidových řemesel a dovedností.

Text a foto František Hykeš

Novinkou mezi jarními doprovodnými akcemi V Zoologické a botanické zahradě města Plzně byla 4. května Medvědí sobota. Na terase nad výběhem těchto šelem se návštěvníci dozvěděli při soutěžích řadu zajímavostí a podrobností z jejich života. Jak rychle např. dokážou utíkat (až 40 km/hod.), kdy byl zastřelen poslední žijící medvěd v Čechách (na Šumavě roku 1856), jak se jmenují zdejší dva večerníkoví miškové (Eliška a Honzík), kde se lze

O MEDVĚDECH OD A DO Z

s medvědem hnědým setkat u nás (v Beskydech) a kde ve světě (v Euroasii a Severní Americe) a proč se mu říká také brtník (podle stromových dutin – brtí, z nichž vybírá divokým včelám med). Nejvíce návštěvníky překvapila skladba medvědí potraviny. Nad její výstavkou se podívali tomu, že od ošetřovatelů dostávají jablka, mrkev, piškoty; nejvíce je

překvapilo sladké pečivo. A přestože se řadí mezi šelmy, od masa jsou to jen ryby. Jenže medvědy charakterizuje současně všežravost. V létě si pochutnávají na borůvkách, brusinkách a houbách, med byl již zmíněn. V doprovodu ošetřovatele Karla Kuneše se mohli zájemci podívat do kotců pod vyhlídkou, v nichž tráví zimní spánek a nocují zde. Využili též možnosti si s ním popovídat o jeho práci. (hy)

Z Otavě za orchidejemi

ÚZEMÍ, KTERÉ VÁM DNES PŘEDSTAVÍME, SE ROZKLÁDÁ PO OBOU STRANÁCH ŘEKY OTAVY MEZI SUŠICÍ A HORAŽDOVICEMI. HORNINOVÝ PODKLAD TVOŘÍ RULY, KŘEMENNÉ DIORITY A MALÁ ČI VELKÁ LOŽISKA KRYSTALICKÝCH VÁPENCŮ A ERLÁNŮ, COŽ JSOU REGIONÁLNĚ NEBO KONTAKTNĚ METAMORFOVANÉ HORNINY. VE ZDEJŠÍM PŘÍPADĚ VÁPENATO-SILIKÁTOVÉ KONTAKTNÍ ROHOVCE. NA TAKTO FORMOVANÉ PODLOŽÍ JE VÁZÁNA POČETNÁ ŘADA VELMI VZÁCNÝCH A OHROŽENÝCH DRUHŮ ROSTLIN.

Lokalita je v botanické literatuře známá již od 19. století, kdy zde květenu zkoumali slovní botanikové, jakými byli např. L. F. Čelakovský (syn básníka Františka Ladislava Čelakovského) či Josef Velenovský, rodák z Čekaníc u Blatné, pozdější profesor na pražské univerzitě. Na vápencových kopcích v blízkém okolí Horažďovic bádá po zdejší květeně František Xaver Celerin, bývalý starosta Horažďovic a majitel mlýna. Do povědomí široké botanické obce se území Sušicko-horažďovických vápenců dostalo především v polovině 20. století zásluhou Josefa Vaněčka, v letech 1939 – 1970 učitele v obci Hejtná u Horažďovic. Ten od roku 1939 až do roku 1990 soustavně zkoumal květenu Horažďovicka, Sušicka i Šumavy a našel zde celou řadu velmi vzácných druhů rostlin, do té doby v kraji naprosto neznámých. Dal také podnět k vyhlášení několika zdejších chráněných území – rezervací. V padesátých letech minulého století byly za státní přírodní rezervace prohlášeny vrch Prácheň nedaleko Horažďovic a kopec Pučanka u obce Hejtná.

Prácheň pohledem botanika

Přírodní rezervace Prácheň se nachází na lesnatém kopci jihozápadně od Horažďovic. Je zajímavá výskytem teplomilných a hajních rostlin. Na jaře zde v podrostu lesa rozkvétají tisíce dymnivek dutých, dymnivek bobovitých, roste tu mimo jiné sasanka pryskyřníkovitá, prvosenka jarní, pupkovec pomněnkovitý; ze vzácnějších druhů se tady lze v létě setkat např. s jestřábníkem chocholičnatým, rozrazillem ožankovým, vikví hrachovitou. Na západním strmém svahu se stále ojediněle vyskytuje vzácná růže Sherardova, která zde byla v roce 1888 nalezena výše zmíněným botanikem F. X. Celerinem. Na zdech hradní zříceniny Prácheň lze spatřit miřkovitou žebřík pyrenejskou, nebo žlutokvětý rmen barviřský kvetoucí od června do začátku podzimu. Ve stoce pod Prácheň a roztroušeně na březích Otavy mezi Sušicí a Horažďovicemi roste zajímavý a chráněný pérovník pštrosí patří mezi kapradňovité.

Za zmínku určité stojí i louky podél Otavy jihozápadně od vrchu Prácheň, kde lze na počátku května objevit vstavač osmahlý, nyní již kriticky ohrožený druh. V oblasti Sušicko-horažďovických vápenců jej však lze stále najít na suchých loukách u Čimic, Čepic, Dobříšna, Bojanovic, Rabí.

Pučanka je vždy krásná

Pozoruhodným fenoménem z hlediska rostlinných druhů je ovšem především přírodní rezervace Pučanka ležící jižně od obce Hejtná. Dříve byla známa bohatou populací orchideje tořiče hmyzonosného, jenž zde rostl v počtu až 400 kvetoucích exemplářů. Současný jeho výskyt je už delší řadu let neověřený. Druh se však stále vyskytuje v PR Milčice jižně od Sušice. V příznivých letech je tam možné najít až 70 kvetoucích rostlin. Z dalších vzácných taxonů se na Pučance vyskytují orchideje okrotice bílá a okrotice

červená, bradáček vejčitý, hlišník hnězdák, vemeník dvoulistý, krušík tmavočervený a krušík široolistý. V květnu ve zdejších světlých borech bohatě kvete sasanka lesní, zimozrázek alpský, roztroušeně trýzel vonný, tu a tam také kociánek dvoudomý, který se v ČR stává více a více vzácnějším. V srpnu tu na dvou lesních místech vykvétá hladýš široolistý, vzácný druh patřící mezi miřkovité. Nejbližší lokality má až v Českém krasu. Na začátku září na severních svazích upoutá pozornost hořec brvitý a kriticky ohrožený hořeček nahořklý. V oblasti Sušicko-horažďovických vápenců ještě roste u Velkých Hydčic a jižně od Sušice. Při severozápadním úpatí lesa se vyskytuje chráněná ostřice ptačí nožka; v západních Čechách je to její jediná lokalita.

Jako v Českém krasu

Pro výskyt řady vzácných a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů byly po roce 2000 v oblasti Sušicko-horažďovických vápenců vyhlášeny za přírodní rezervace vrchy Čepičná a Chanovec a přírodní památka Svaté Pole. Přírodní rezervace Čepičná, zahrnující vrchy Čepičnou a Chanovec, se nachází mezi Budčicemi a Rabím. Chráněny jsou lesy a vápencové skalní výchozy s velmi pestrá druhovou skladbou vzácných živočichů a rostlin. Na jihovýchodních svazích Čepičné lze v červnu spatřit bohaté populace orchideje krušíku tmavočerveného, okrotice červené, vemeníku dvoulistého i vemeníku zelenavého, ojediněle se zde vyskytuje další z orchidejí – smrkovník plazivý. Z dalších vzácných a ohrožených druhů se tu můžeme v lesích setkat s hlaváčem fialovým, okroticí bílou, hořcem brvitým, zimozrázkiem alpským a výčet může pokračovat. Na vápencových skalách a sutích na jižních svazích roste např. jehlice plazivá, čísteček přímý, tolice nejmenší, sveřep japonský, trýzel vonný, netěsek výběžkatý, prorostlík srpovitý, ožanka hroznatá, ožanka kalamandra, lomikámen trojprstý. Řada těchto druhů patří mezi obligátní kalcefyty, tedy rostliny, které v jižních a jihozápadních Čechách najdeme pouze na vápencovém podkladu – jinde nerostou. Velmi významným teplomilným a vápnomilným druhem je ojediněle se zde vyskytující vlnice chlupatá, nejblíže rostoucí až v Českém krasu.

I plevelé mohou být vzácné

Přírodní památka Svaté Pole jižně od Horažďovic, vyhlášená v roce 2007, je významná velmi hojným výskytem vstavače kukačky (několik desítek tisíc rostlin). Dále v ní můžeme najít kriticky ohrožený oviček obecný a chráněnou vratičku měsíční. Z dalších vzácnějších druhů je to např. šalvěj luční, tolice nejmenší, rožec pětimužný, rozrazil jarní, pomněnka různobarvá a mnohé další. V borovém lesíku na vrcholu roste např. krušík tmavočervený, hořec brvitý či rozrazil ožankový. V obilných polích na jižních a východních svazích (již mimo území přírodní památky) se vyskytuje řada vzácných druhů

Vstavač osmahlý

Tořič hmyzonosný

Vlnice chlupatá

Jehlice plazivá

ohrožených plevelů jako jsou dejevorec stroškový, rozrazil trojlaločný, voskovka menší, prýslec drobný, lnička drobnoplodá nebo konopice úzkolistá. Na stmišti můžeme v srpnu a v září potkat velmi vzácný prýslec srpovitý – v popisované lokalitě rostoucí právě jen zde.

Vzácných druhů rostlin i cenných a druhově rozmanitých lokalit se v oblasti vápenců mezi Horažďovicemi a Sušicí nachází velká řada. Ty uvedené v článku patří k nejznámějším a nejvíce charakteristickým.

Text a foto Ing. Radim Paulič

Antilopa jelení
Foto Jaroslav Vogeltanz

Sambar ostrovní
Foto Kateřina Misíková

Ve stínu nosorožců

PROTILEHLOU POLOVINU PAVILONU NOSOROŽCŮ OBÝVAJÍ ANTILOPY JELENÍ SE SAMBARY OSTROVNÍMI. SDÍLEJÍ S NIMI I SPOLEČNÝ VÝBĚH. I KDYŽ DRUHÉ Z UVEDENÝCH ZVÍŘAT JE VELICE VZÁCNÉ, V PLZEŇSKÉ ZOO ŽIJÍ VE STÍNU MNOHEM ATRAKTIVNĚJŠÍCH NOSOROŽCŮ INDICKÝCH. UŽ PROTO, ŽE ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADE MĚSTA PLZNĚ JE JEDINÁ, KTERÁ TENTO OHROŽENÝ DRUH V ČR CHOVÁ.

Symbol zamilovaných

Antilopa jelení je středně velký přežvýkavec o hmotnosti 25 až 45 kg z řádu sudokopytníků a čeledi turoviti, jediný zástupce rodu *Antilope*, který se vyskytuje na indickém subkontinentu. Zajímavá je svým výrazným pohlavním dimorfismem (dvojtvárností). Samec má lesklou černohnědou srst na hřbetě a bocích, kdežto laň je daleko světlejší, spíše žlutavě plavá. Dominantní samec je ve stádu tmavý, téměř černý na hřbetě a bocích a má dlouhé, spirálově zatočené rohy, které mohou měřit až půl metru. Kolem očí má bílou skvrnu, v níž je dobře patrná žláza vylučující silně páchnoucí tekutinu, jež slouží ke značkování hranice vlastního území. Podřízený samec má rohy menší a zbarvení se podobá samičce. Když se mu podaří dosáhnout dominantního postavení, většinou po smrti starého samce, srst mu ztmavne a rohy dorostou.

Antilopa jelení, stejně jako všechny antilopy, se vyznačuje schopností rychle běhat, daleko a vysoko skákat. Je také obdařena skvělým sluchem i zrakem a je velmi plachá. Živí se hlavně trávou, aktivní je ráno a večer, zatímco během denního vedra odpočívá ve stínu. Žije ve skupinách 15 až 20 jedinců tvořených dominantním samcem se samičkami a mláďaty; jak samci dospívají, jsou vyháněni a sdružují se do vlastních malých skupin. Chovný samec si vytvoří teritorium a brání ho proti soupeřům. Jejich souboje v říji nebývají kruté a rival při boji umírá jen málokdy. Březost trvá šest měsíců a samice rodí jedno, vzácně dvě mláďata. Ta jsou zcela bezbranná. Již po několika dnech jsou však schopná následovat stádo, kde je dospělci chrání před nebezpečím. Jsou-li antilopy vyrušeny, začne hlídající zvíře vydávat poplašné pískavé zvuky a stádo prchá velkými skoky, které brzy přejdou v rychlý cval.

Antilopa jelení se vyskytuje už pouze na území Indie a Pákistánu. Žije zde na pustých kamenitých a písčinych místech s nízkou trávou, kde je téměř nemožné se k ní přiblížit.

Indové ji považují za symbol zamilovaných a něhy, proto bývá často společně s pávem vyobrazována na miniatuurách s motivem milenců či boha Kršny.

V 19. století proběhlo několik pokusů o vysazení druhu v Evropě a USA. V Americe se dokázal adaptovat dobře a dodnes se vyskytuje na některých místech v Texasu. V Evropě se ale introdukce nepodařila. Přesto byly tyto antilopy na přelomu 19. a 20. století několik let chovány i v Čechách v oboře u Poděbrad.

Pro svůj pěkný vzhled, nenáročnost a mírnost bývají často antilopy jelení k vidění v zoo. V ČR jsou ale zastoupeny jen ve čtyřech.

V plzeňské zoologické zahradě začala být chována jako jedna z prvních antilop od podzimu 1979. Kmenové stádo o velikosti 30 a více jedinců bývalo určitou dobu největší v Československu. Velmi smutnou událostí v historii jejich bytí v Plzni byl požár stáje a úhyn 16 antilop 20. října 2005. Chov byl obnoven díky solidaritě partnerských zoo Bojnice a Bratislava. Malé stádečko se od té doby stále rozrůstá.

Potrava varana komodského

Sambar ostrovní, jinak též známý pod synonymy sambar hrivnatý a jelen timorský, je přežvýkavec patřící do řádu sudokopytníků, čeledi jelenovití a rodu sambar. Druh se dělí do sedmi poddruhů, které byly určeny v roce 2011. Vyskytuje se na mnohých ostrovech Indo-Pacifiku, od Sulawesi až po Nový Zéland. Původní je pouze na Jáve a Bali, ale postupně kolonizoval řadu dalších ostrovů. Populace na Borneu pravděpodobně již vyhynula. V 19. století byli člověkem vysazeni též do vzdálenějších míst – třeba na Mauricius, ve 20. století např. na Novém Zélandu, Madagaskaru, ale též v Brazílii. Obývají okraje listnatých lesů a stepi. Nevadí jim žít v oblastech s malým množstvím pitné vody. Vyskytují se do výšky 900 m n. m.

Samci sambara ostrovního mají v kohoutku něco přes jeden metr a hmotnost činí kolem 115 kg. Samice je výrazně menší. Zvířata vypadají zavalitě, což způsobují krátké nohy. Též u sambarů se projevuje pohlavní dimorfismus (dvojtvárnost). Samci mají parohy ve tvaru lyry o hmotnosti až 2,5 kg. Obě pohlaví jsou porostlá hrubou šedohnědou srstí, která je na břiše světlejší. Mláďata po narození postrádají skvrny charakteristické pro ostatní druhy jelenů. Druh je také charakteristický velkýma ušima. Aktivní jsou sambari převážně v noci, ale pást se mohou i během dne, při největším žaru se ukrývají v lese. Vedle spásání trávy a listů se živí také spadlým ovocem. Samci jsou navzájem agresivní a během většiny roku žijí odděleně od samic. Rozmnožování se děje během celého roku. V období páření samci lákají samice a zároveň odstrašují konkurenty tím, že si na parohy napichují jako ozdoby rostlinstvo a větvičky. Po osmiměsíční březosti samice porodí jedno či dvě mláďata, která šest až osm měsíců kojí. Pohlavní dospělosti dosahují mezi 18 a 24 měsíci; dožívají se 15–20 let.

Mezi přirozené nepřátele sambarů patří krokodýli, krajty a varan komodský. Na ostrově Komodo tvoří tato zvířata jejich důležitou část potravy.

Dle Mezinárodního svazu ochrany přírody je sambar ostrovní zranitelným druhem a jeho populace klesá; odhaduje se na méně než 10 000 dospělých jedinců. Nebezpečí představuje především pytláctví; loví se jak pro maso, tak jako součást tradiční medicíny. Během 80. až 90. let 20. století se pro ně stala dalším nebezpečím invazní rostlina *Acacia nilotica*, která začala měnit volná prostranství v křoviny až lesy. Představované zvíře se vyskytuje v mnoha jávských rezervacích a je chráněno indonéskými zákony.

V zoo je v ČR chován sambar ostrovní pouze ve dvou – v pražské a plzeňské. V Evropě je to sedm zahrad s asi 40 jedinci.

(kola)

Michal Soukup s plůdkem pstruha potočního statku kolem dvou měsíců.

Od podzimu 2008 je součástí statku Lüftnerka v Zoologické a botanické zahradě města Plzně Česká řeka. Spojení je to logické: Na statku se chovají především tuzemská plemena hospodářských zvířat, unikátní vodní expozice zase představuje život v našich řekách i rybnících. Návštěvníci obdivují zejména obří sumce, kapry a štiky. Jejich rozměry jsou opravdu úctyhodné a rozhodně nejsou vizuální hříčkou lomu paprsků mezi vodou a sklem. Někdo se ovšem musí starat též o rybí dorost.

Pstroužci z improvizované líhně

Většinou pochází z odlovů. Loni v zimě ošetřovatel Michal Soukup zaexperimentoval: Přibližně v polovině prosince objevil, že se v akváriu vytřeli pstruzi potoční. „Mohlo to být až ke dvěma tisícům jiker,“ vrátil se nazpět. Po měsíci – jako zkušený rybář ví, že do té doby se s nimi nesmí hýbat, je nasál hadicí a přemístil do improvizované líhně svařené z několika plastových dílců. Ke konci ledna se začali líhnout malí pstroužkové. „V přírodě jich přežije mizivé množství. Literatura uvádí, že pouze kolem jednoho procenta. Byl jsem proto velice zvědavý, co se bude dít dál,“ svěří se M. Soukup a pokračuje: „Známy, který provozuje velké sádky, má úspěšnost v odchovu pstruhů kolem osmdesáti procent. O Velikonočních, když tento článek vznikl, ošetřovatel odhadoval, že z původně narozeného množství rybek jich žije tak polovina. A největší z nich měří kolem třech centimetrů. Na první odchov a k tomu ještě v improvizovaných podmínkách určitě úspěch!“

„Pro zdárný vývoj rybiho potěru jsou důležité dva faktory,“ vysvětluje chovatel na základě zkušeností provozovatele profesionální líhně a dnes už částečně i na podkladě vlastních poznatků. „Je to potřebná teplota vody a dostatek potravy. Tu začínou rybky přijímat až kolem třech týdnů po narození. První předpoklad jde splnit, s krmením je to horší. Rybky chytají pouze potravu

volně se vznášející ve vodě. Jakmile sedne ke dnu, už je pro ně nezajímavá. V profesionálních líhních proto uplatňují kontinuální krmení, aby byl čas příjmu potravy co nejdelší. To ale naše jednoduchá líheň na České řece neumožňuje. Pro případné další odchovy budu muset něco vymyslet...“ dodá Michal Soukup. Jakmile se rozhovoří o vytírání i některých dalších druhů ryb v České řece, je zřejmé, že dříve nebo později zkusí rozmnožit i je. Určitě mezi adepty patří okouni. Koncem dubna bylo jejich tření právě na vrcholu. „Vytřeli se už loni,“ vrátil se o rok zpět ošetřovatel. „V akváriu bylo jiker jako v dobré husté rybí polévce. Bez měření vím, že voda má kolem osmi stupňů, to je pro ně ideální teplota. Naproti tomu mníci, ti musí mít teplotu vody pod jeden a půl stupně. Obecně platí, a je to dáno potravním řetězcem, že dravé ryby se třou jako první,“ vysvětluje Michal Soukup.

Chovatelské zázemí České řeky vybavené několika průtokovými nádržemi slouží od otevření expozice k chovu krmených ryb. V jejím právě začínajícím druhém desetiletí existence je možné, že se stane i malou líhní. Z jiker se zde budou rodit nové generace některých zdejších rybích druhů.

Text a foto František Hykeš

Zajímavá výuka

Více než jedno desetiletí environmentální výchovy

Ing. Klára Stuchlová, vedoucí Environmentálního centra Lüftnerka

Rokem 2018 započala již druhá dekáda vzdělávací činnosti Environmentálního centra Lüftnerka, společného zařízení Zoologické a botanické zahrady města Plzně a Sdružení IRIS. Pomocí internetového rezervačního systému si mohou školy objednávat velké množství zejména venkovních výukových programů a komentovaných prohlídek, které jsou uzpůsobené všem věkovým kategoriím. Nejoblíbenějšími programy nejmladších dětí jsou „Domácí zvířata“ na statku Lüftnerka a „Zvířátka z pohádek“. Žáky prvního stupně nejčastěji provádíme africkými expozicemi při „Cestě do Afriky“ a unikátní soustavou akvárií České řeky. Učitelé z druhého stupně vybírají programy dle aktuálně probíraného učiva v hodinách přírodopisu, často věnované jednotlivým systematickým skupinám živočichů (plazi, ptáci, savci...). Zájem je rovněž o chování zvířat, jemuž se věnuje program „Etologie“, nebo o činnost zoologických zahrad a ochranné aktivity, jak je představují výukové programy „Smysl moderních zoo“ nebo „Pochybné suvenýry“. Tradiční nabídku rozšiřujeme v zimním období o environmentální dny „Setkání s ošetřovateli“ u zvířat, o která se starají. Velmi oblíbené je povídání u šimpanzů, tučňáků, žiraf, nosorožců, lvů, medvědů či vyder.

Novinkou v mimosezónním období byl cyklus zimních výjezdů do škol v Plzeňském a Karlovarském kraji nazvaný „Poselství od zvířátek ke zvířátkům“. Ve školách o něj byl zájem převyšující nejen naše očekávání, ale zejména kapacitní možnosti. Předem efektivně naplánované trasy výjezdů vedly od nejzápadnějších končin republiky (ZŠ Hranice) až do centra Národního parku Šumava (ZŠ a MŠ

Smrň). Během šesti výjezdních dnů se uskutečnily besedy v 15 školách, celkem pro 899 dětí.

Atraktivní prostředí zoologické zahrady využívá nejen řada plzeňských škol, ale také žáci a studenti z Karlovarského, Středočeského a Jihočeského kraje. V minulém roce se výukového programu, besedy, projekce environmentálních filmů v přírodním amfiteátru či komentované prohlídky účastnilo více než 14 500 osob. Zejména místní školy s oblibou využívají zvýhodněných výukových permanentek. V minulém roce jich bylo prodáno 58.

I v tomto roce spolupracujeme s plzeňským Mezigeneračním a dobrovolnickým centrem TOTEM a v rámci Akademie třetího věku jsme připravili další dva semestry čítající celkem osm besed z cyklu Zoo jinak. Pro širší skupinu seniorů byl určen jednorázový program „Pochybné suvenýry“. Ten názorně představuje nekalé praktiky obchodu s ohroženými druhy rostlin a živočichů. Pod vedením lektorek environmentálního centra se na podzim uskutečnil také další ročník Dětské univerzity pořádané ZČU v Plzni. Všech devět lekcí, které jsme v zoo připravili, bylo záhy po spuštění rezervací obsazeno a celkem je absolvovalo 115 účastníků. Děti, které absolvovaly alespoň šest univerzitních lekcí, se mohly těšit na slavnostní promoci. Nově jsme program připravovali také pro účastníky Dětské technické univerzity z Klatov.

Velmi žádané jsou příměstské přírodovědné zaměřené tábory pořádané během jarních a letních prázdnin. Letošní jarní prázdniny prožilo na táboře v zoo 36 dětí. Na léto chystáme tři turnusy táborů a jejich kapacita je již téměř naplněna. Tento rok

budeme objevovat a zkoumat přírodu celého světa a vydáme se na dobrodružnou výpravu „Po stopách cestovatelů“. Zjistíme, že cestování není zálibou pouze nás lidí, ale že často velmi nápaditým způsobem cestují živočichové i rostliny.

Během školního roku mohou děti se zájmem o přírodu a chov zvířat navštěvovat taktéž chovatelsko-přírodovědný kroužek, který se koná souběžně dvakrát týdně. Děti se na něm dozívají zajímavosti o provozu zoo, často se setkávají přímo s ošetřovateli zvířat, kteří jim přibližují specifika své práce. Vyrábějí hračky pro zvířata ze zoo a starají se o drobné živočichy v chovatelské místnosti environmentálního centra. Nezapomínáme ani na rostliny. Vydáváme se za nimi zejména do Asijské zahrady, pozorujeme život v korunách stromů nebo pomocí mikroskopů zajímavé struktury stavby rostlinných těl. Ze semínek a sazeniček pěstujeme zeleninu. V letošním školním roce dochází do kroužku 22 mladých přírodovědců.

Byla započata modernizace technického vybavení centra. Vedle zakoupení řady drobnějších výukových pomůcek byla pořízena interaktivní dotyková tabule, která nabízí široké využití nejen při výuce, ale také táborech, odborných konferencích a dalších akcích. Při výukových programech bude uplatněna zejména pro doplnění, případně ověření získaných znalostí. Určitě nechceme technikou nahradit či jakkoliv upozadit jedinečné prostředí zoo, zejména přítomnost živých zvířat a rostlin. Právě zážitek z blízkého setkání s nimi a jejich přímého pozorování má v sobě velký potenciál, který probouzí vztah k přírodě a zájem se o ní dozvědět co nejvíce.

ALPÍNKÁŘSKÉ PŮLSTOLETÍ JAROSLAVA FAIFERLÍKA

Vzoologické a botanické zahradě pracoval od roku 1992 do roku 2006. Při květnové oslavě osmdesátin zavzpomínal na ta léta pro časopis IRIS. S lehkostí, jako by se vše odehrálo včera a jemu bylo nejméně o dvě desetiletí méně. Bylo tomu jistě tak i proto, že to pro něj byla velká a smysluplná léta, tvůrčí naplnění vrcholu produktivního věku. I když ne pokaždé a všemi byl pochopen. Ne všechny myšlenky a plány se mu podařilo realizovat. Přesto zanechal v zahradě obrovský kus práce. Má velký podíl na její přeměně z lokální zoo v organicky propojenou zoologickou a botanickou zahradu; některé z jeho projektů jsou dodnes funkční a jsou součástí její současné podoby. Řeč je, a dále bude, o Jaroslavu Faiferlíkovi.

„Za všechno vlastně může naše chalupa v Kamenci u Radnic, kterou jsme koupili v roce 1968,“ ponoří se úplně na začátek přerodu ze škodovského elektrotechnika v profesionálního botanika. Ale nechme ten příběh plynout v autentickém podání jeho autora:

„Na stránkách nad stavením jsem začal budovat velkou alpínku. V životě by mě nenapadlo, že se díky ní stanu jednou botanikem. Byla to taková souhra náhod: Otec Jiřího Trávníčka, v letech, o nichž je řeč, vedoucím botanické zahrady, léčil moji matku. Pochlubila se mu, do čeho se její syn pustil a ten mu to tlumočil. Zaujalo ho to, chtěl se se mnou seznámit, vidět budované dílo na vlastní oči. Přijel za mnou několikrát na chalupu, bylo vidět, že ho skalka nadchla. Poté, co se stal ředitelem zoologické a botanické zahrady František Sládek, začal mne přemlouvat, abych do ní

nastoupil, také on. Namlouvání bylo poměrně dlouhé. Pracoval jsem ve Škodovce, oživoval jsem numericky řízené stroje. I když podnik počátkem devadesátých let drasticky štíhl, my měli práce dost. Bylo mi už také přes padesát a v těch letech se každé zásadní rozhodnutí důkladně rozvažuje. Podle příslibů mělo být mým úkolem podílet se na přestavbě a modernizaci zahrady. Nakonec jsme si plácli a já dal ve Škodovce výpověď. Po nástupu jsem byl ale hodně zklamaný. Ředitel Sládek byl asi dobrý provozák, ale absolutně bez vizi. A mně se honily v hlavě nápady, kde by se co dalo vybudovat, co by mohlo být jinak. Byl jsem natěšený, jak budu shánět přes známé semena různých vzácných a zajímavých rostlin. Namísto toho ze mne udělali agronoma, v jehož náplni bylo více méně se starat o pěstování užitkových plodin pro zvířata.

Tím spíše jsem viděl velkou příležitost v tvorbě nového generelu zoologické a botanické zahrady. Jenže vznikal prakticky mimo ni jako externí zákazka. Přesto jsem se pokusil několik mých návrhů do něj promítnout. Rázem jsem od některých lidí uslyšel, co do toho, já člověk bez odborného vzdělání, vůbec mluvím. Ano, byl jsem samouk. Jenže než jsem se pustil do soukromé botanické zahrady kolem chalupy v Kamenci, prostudoval jsem spoustu naučné literatury o horninách, vývoji přírody, přírodních společenstvech, o zahradní architektuře. Zahrada přitahovala pozornost, takže jsem se jejím prostřednictvím brzy seznámil s řadou odborníků a od nich se dále učil. Nakonec jsem na generelu přece jen spolupracoval a za rychlé vyřešení jednoho dílčího projektu dostal i mimořádnou finanční odměnu.

Radikální změnu přinesl rok 1996, kdy se Jiří Trávníček stal ředitelem a já po něm převzal funkci vedoucího botanického oddělení. Z této pozice jsem se konečně dostal ke koncepční práci a mohl jsem začít realizovat plány a sny, kterých jsem měl plnou hlavu. Prvním počinem bylo vytvoření polopouštní botanické expozice před Sukulentním skleníkem. Když se začal stavět výběh pro zubry, navrhl jsem vybudovat spodní ochranný val z velkých žulových balvanů a za ním šumavské rašeliníště. A také jsem tam umístil začátek naučné stezky Vývoj přírody ve čtvrtohorách. Dříve v těch místech byla odstavná plocha pro mechanizaci. Než jsme mohli začít sázet rostliny, bylo nutné odvézt tuny odstraněného betonu a dalšího materiálu. Něco podobného předcházelo rovněž výsadbě velkého vřesoviště, dnes u restaurace Kiboko. Jakoby to bylo včera si vzpomínám, jak jsme získali první povolení na převoz volně rostoucích chráněných rostlin do nových botanických výsadeb. Bylo vystaveno na rojovník bahenní z Červeného blata na Třeboňsku. V zahradě rostl dvacet let. Vřesy jsme naopak koupili z výzkumného ústavu z Průhonice. I když nám dali velice solidní cenu, stály kolem dvaceti tisíc korun. Asi jsme měli štěstí na lidi, kteří nám chtěli pomoci. Ať už to bylo v kamenolomu v severočeském Blatnu nebo v podniku Českomoravský cement v Mořině. Sledně v odbytu jsem vysvětlil, že tvoříme vápencovou skalku a že bychom potřebovali asi tak dvě auta lomového vápence. Za několik dnů přijela a za náklad a dopravu jsme nezaplatili ani korunu.

Tehdy se také budovala nová expozice pro medvědy. U brlohů mi napadlo poněkud pozměnit jejich konfiguraci jako ochranu proti větru a u bazény uplatnit čištění a cirkulaci vody. O odborných stavebních otázkách jsem měl možnost se poradit se synem. Přesto jsem hodiny proseděl u počítače nebo nad knihami, hledal jsem informace a snažil se najít nejlepší řešení. Na pohledové betony kolem nově vznikajících výběhů se zpočátku používaly zvláštní bedničky desky. Jedna stála dva tisíce korun. Já vymyslel, že stejně dobře poslouží deska polystyrenová vytvarovaná za pomoci ředidla, později ještě jednodušeji horkovzdušným fénem.

V roce 2006 odešel Jaroslav Faiferlík v sedmašedesátiletých letech do důchodu. Ještě před tím stihl připravit podklady pro vybudování České řeky, jež byla slavnostně otevřena na podzim 2008 a dodnes je jednou z nejnavštěvovanějších expozic. Vytvořil rostlinné biotopy Nového Zélandu s vodopádem a meandrem a odborně spolupracoval na prvním moderním informačním systému v zahradě.

Odchodu ze Škodovky nakonec nemusel rozhodně litovat. Především jeho nápadům byla věnována jedna výstava o zoologické a botanické zahradě v mázhauzu plzeňské radnice. Stejně na tom byla i druhá strana. Společně s Jiřím Trávníčkem byl první, kdo začal zahradě dávat novou podobu, snažil se jednotlivé zvířecí expozice funkčně a geograficky propojovat s botanickými výsadbami. Pokud to bylo možné, rostlinami osázel rovněž interiéry. Když navrhl např. třetíhonní močál, chtěl, aby návštěvníci získali vedle botanických též související informace geologické a paleontologické. A vedle toho si vždy ještě našel čas na svoji alpinu v Kamenci. Jako velkou životní lásku ji opečovává a doplňuje o nové rostliny už půl století. Známa je i daleko za hranicemi okresu Rokycany, Plzeňského kraje, republiky. Obdivně o ní psal i světový alpínkářský časopis vydávaný v USA. (rd)

Foto Jaroslav Vogeltanz

Spojnice

Je zajímavé a poučné podívat se do historie některých rostlin a živočichů. Zjistíme, že mohou být spojnicemi do hodně vzdálené budoucnosti i do věků dávno minulých. Plzeňská zoologická a botanická zahrada nabízí takových příkladů hned několik:

Ve svahu nad Sukulentním skleníkem ční k obloze sekvojovec obrovský – prozatím mladý exemplář nejvyšší dřeviny světa. Jeho výška může být až 80 m. Jeden z největších jedinců tohoto stromu – pojmenovaný Generál Sherman ze Sequoia National Park v Kalifornii – měří 83,8 m a jeho obvod u paty je více jak 31 m. Tento gigant obsahující v současnosti odhadem přes 1 500 metrů kubických dřeva a hmotnosti 2 145 tun přitom vyklíčil před několika tisíci lety ze semínka velikosti špendlíkové hlavičky. Sekvojovce jsou rovněž dlouhověké. Dožít se mohou 2 400 až 3 000 let. Plzeňský exemplář se tak může stát spojnicí se čtvrtým i pátým tisíciletím! Jak asi bude vypadat svět v té době?

Obdobná poselství do budoucna by mohla předat i welwitschie podivná rostoucí v Sukulentním skleníku. Údajně se dožívá rovněž až 3 000 let. Tajemné je ostatně celé její bytí. Je jediným zastupcem své čeledi. Žila již ve třetihorách. Ač nemá jehličky, je příbuzná s jehličnany. Dva vytrvalé listy, které od středu neustále dorůstají a na koncích odumírají, mohou být široké 1,8 m a dlouhé 6 m. Vystačí jí vzdušná vlhkost, ale její kořeny sahají do šedesátimetrové hloubky.

Některé desítky metrů nad sekvojovcem se sklání nad kamennou japonskou zahradou Šówa-en památný strom – Körnerův dub (botanicky dub letní).

Jinan dvoulaločný

Foto František Hykeš

Welwitschie podivná

Foto Jaroslav Vogelantanz

Obvod kmene přesahuje 260 cm a stáří 400 let. Je tak naopak spojnicí s minulostí. V roce 2016 byl na základě finanční dotace Města Plzně dendrologicky ošetřen.

Co je to však za stáří ve srovnání s věkem metasekvoje čínské, nazývané též tisovcovité, jehličnanem objeveným v roce 1941 v Číně v lokalitě nesoucí nyní název Údolí metasekvoji. Definitivní popis nového druhu byl publikován v roce 1948. Včetně odkazu na jeho velmi těsnou příbuznost s dávno vyhynulým rodem *Metasequoia disticha*. Jeho zkameněliny byly objeveny v polovině 19. století na Špicberkách. Metasekvoje čínská je proto také často nazývána živou fosilií (zkamenělinou). Před jejím objevem měli vědci za to, že tento rod jehličnatých stromů vyhynul před 70 milionů let. Do Evropy se dostala její první semena již v roce 1948 a o rok později je získal výzkumný ústav okrasného zahradnictví v Průhoních. Zde roste i nejstarší metasekvoje čínská v ČR. Návštěvníci zoologické a botanické zahrady si ji mohou prohlédnout poblíž pavilónku s makakými lvími. Patří do čeledi cypřišovitých a před zimou je opadavá.

Další zelenou fosilii představuje wolemie vznešená. Ta je dokonce objevena až konce 20. století. Australští ochranáři přírody ji našli v počtu 39 do-

spělých i mladých jedinců v roce 1994 v nepřístupné horské roklí Národního parku Wollemi asi 200 km od Sydney. Výzkum ukázal, že dosud neznámý strom má velmi podobné vlastnosti jako jehličnany rostoucí v období křídý a časných třetihor. Po pomnutí ranních mrazíků si ji mohou návštěvníci prohlédnout v DinoParku.

V této společnosti je třeba zmínit taktéž jinan dvoulaločný, rostoucí rovněž v sousedství dinosaurů. Pochází z východní Asie a Číny. V naší zeměpisné poloze je stromem reliktním – pozůstatkem po třetihorách a roste zde jen v umělých výsadbách. Větévky jsou sice porostlé listy, ale ve skutečnosti jde o chomáčky srostlého jehličí.

Spojnice mezi současností a lety dávno minulými najdeme samozřejmě i mezi zvířaty. Z pohledu jejich vývoje je to minulost až beroucí dech.

Želvy obývají naši planetu již téměř čtvrt miliardy let. Byly svědky vzestupu i pádu dinosaurů, pozorovaly vzlet prvních ptáků, sledovaly naši vlastní rychlou evoluci. Dnes patří k silně ohroženým živočichům.

Z ptáků patří k nejstarším vývojovým skupinám plameňáci. V podobě, v jaké je známe dnes, žili na Zemi již před 20 miliony lety. Plzeňská zoo chová plameňáky chilské a růžové. Prvým z nich je jejím erbovním ptákem. (př)

Expedice za poznáním

MOMENTKY Z JIHU FRANCIE

Text a foto František Hykeš

KONEČNĚ OPĚT VE FRANCOUZSKÉ PROVENČI. SAMOZŘEJMĚ NIKOLIV NA MARNIVÉM AZUROVÉM POBŘEŽÍ, ALE NA JEJÍM SAMÉM ZÁPADĚ PŘI ŘECE RHÔNĚ. V KRAJINĚ OZDOBENÉ SADY, OLIVOVÝMI HÁJI A VINICEMI, I KDYŽ TYPICKÁ VINOHRADNICKÁ OBLAST TO NENÍ. A SAMOZŘEJMĚ CHARAKTERISTICKÝMI STAVENÍMI Z NEOMÍTNUTÉ ŽLUTAVÉ OPUKY A BĚLAVÉHO VÁPENCE. NUDNÝ A FÁDNÍ KRAJ TO ROZHODNĚ NENÍ; NAOPAK MÁ MNOŽSTVÍ PODOB, ČASTO PŘEKVAPIVÝCH.

Máme za sebou let z Prahy do Nice, museli jsme po dálnici absolvovat poměrně dlouhou cestu do městečka Senas. Pro orientaci – nejbližší velká města jsou Salon-de-Provence a Avignon. Odpocínek by byl na místě. Jenže škoda každé hodiny. Za týden letíme zpátky.

VYSOKÉ NÁKLADY, NÍZKÉ VÝKUPNÍ CENY, STĚŽUJE SI SADAŘ

Vydáváme se do enklávy venkovských domů, zelenářských zahrad a sadů. Většina z nich jsou moderní intenzivní výsadby nízkokmenů jabloní, hrušní, méně broskvoní; téměř ve všech je nějaký druh závlahy. Stromy často překrývá plastová síťovina. Nad jejím smyslem marně dumáme. O pár dní později máme jasno: V jednom sadu vidíme desítky zahraničních pracovníků trhat ve velkém

nezralá jablka a házet je na zem. Nedokážeme překonat zvědavost o smyslu jejich činnosti a hodně lánanou francouzštinou oslovujeme muže, který nám připadá jako šéf. Dozvídáme se od něj, že je to letní prothávka, aby zbylá jablka byla co největší. Současně si postěžuje, jak složité je v obrovské konkurenci uspět s produkcí. „Nároky na pěstitele se neustále zvyšují. Plody musí být nejen velké, ale prakticky stejné. S tradičními závlahami už nevystačíme, musíme mít řízené. Proti kroupám, i když tu nejsou časté, musíme porosty chránit perforovanou fólií. Jinak s námi nákupci neuzavěrou kontrakt, protože nemají jistotu perfektního zboží. Samé další náklady. A výkupní cena klesá. Nemít tyhle gastarbeitery, dávno jsem sady nechal svému osudu. Neuplatníte se už ani na místních trzích. Reálné ceny jsou tam vyšší než v supermar-

ketch. Jak může být hruška z Ameriky levnější než naše, nepochopím,” rezignovaně ukončil sadař konverzaci. Nákupy v supermarketech a návštěva několika trhů daly jeho slovům plně zapravdu!

ZOO NA VÍKEND

Nazítří je neděle. Bojíme se víkendově přečpaných silnic, proto volíme nedalekou zoo Barben. Blízko není žádná významná sídelní aglomerace, tak v ní nebude snad žádný nával. Přijždíme odpoledne a už parkoviště nás utvrzuje v omylu. Naštěstí je prostorné, jenže volná místa jsou jen na jeho okraji. Bez kousku stínu a hlavně bez jakékoliv povrchové úpravy. Poznat auto po návratu podle bary je nemožné. Všechna jsou stejně žlutošedá od zdejšího prachu. Zoo byla založena majitelem vedle stojícího komerč-

Pokračování na straně 18.

Pokračování ze strany 17.

ně využívaného hradu La Barben v roce 1971. Chová více jak 700 zvířat 120 druhů a určitě z ní nedýchá provincialita. Nechybějí žirafy, nosorožci, hroši, sloni, plejádá primátů... Rozkládá se na rozlehlé náhorní plošině a jejich svazích na ploše 33 ha. Jde vlastně o rozlehlý přírodní park, do něhož jsou zasazeny jednotlivé pavilony a výběhy. Prostupují je dětská hřiště, místa s občerstvením, piknikové loučky. Prostě zoo stvořená pro rodinné výlety, kdy si každý přijde na své. A ještě jedním je zahrada velice sympatická: Jmenovky jsou u prostorných výběhů na několika místech, takže návštěvník hned ví jaké zvíře má před sebou. Jsou dostatečně velké, takže si je přečtou bez problému i starší lidé.

DOKONALÝ POHLED Z LODI

Tentokrát jsme v Camargue jako turisté. Před několika lety jsme projížděli tyto rozsáhlé bažiny, pastviny, duny a slaniska (celková jejich výměra je 112 000 ha) v deltě Rhóny s místními ochránáři. Trochu se dohadujeme, ale nakonec přece jen nasedáme na palubu výletní lodi. Po opuštění moře se před námi otevírá úplně jiná podoba Camargue, než jakou jsme poznali s profesionálními přírodovědci mapujícími život místní velice početné populace plameňáků. Nyní je to pohled na bažiny turistické, na byznys se zdejšími charakteristickými zvířaty. Zaplatili jste si lodní lístek, abyste uviděli místní malé robustní bílé koníky (foto 3) a naopak mohutné černé býky? Samozřejmě je spatříte. Několikrát během plavby se otevrou vrata stájí a zvířata vyběhnou na samý břeh řeky, aby byla co nejbliž fotoaparátům a mobilům. Občas se přidají k podívané i ptáci. Ti zcela dobrovolně, ty ještě nikdo nedomestikoval. Vedle pelikánů – viděli jsme jediného – tu žijí vzácní ibisové a některé další druhy.

Lhal bych, kdybych tvrdil, že jsme plavby litovali. Ale nějak pod jejím dojmem jsme se báli vydat na původně zamýšlený výšlap po některé z několika naučných stezek. Vycházka není zadarmo a trochu jsme se obávali, že bude také komerční, jen nás budou bolet oproti plavbě nohy.

VRACÍ SE MAKCHIE

Dvě památky v této části jižní Francie nelze nenavštívit: První je citadela Les Baux stojící na obrovském, z dálky viditelném a bíle zářícím skalisku. Zajímavá cesta byla i k cíli. Předvedla nám, jak se dokáže provensálská krajina ve svém charakteru radikálně proměňovat, ale hlavně nepřehlédnutelně ukázala, jak se mění francouzská vesnice. Mnohé z polí, vinic, olivových hájů nikdo neobhospodařuje a ty pomalu splývají s původními porosty trnitých keřů a nízkých

stromů, makchiemi (foto 2). Vesničany živí namísto půdy různé dílničky, autodoprava a další živnosti.

Dalším místem, které je nutno vidět, je dvoupodlažový 2 000 let starý akvadukt Pont du Gard. Ční do výše 49 metrů a je tak nejvyšším mostem, jaký kdy Římané vybudovali. Otoci ho postavili pomocí důmyslného systému kladek z kvádrů o hmotnosti i šesti tun. Svému účelu sloužil nepřetržitě 400 až 500 let. Při jeho levé straně (vzhledem k toku řeky, kterou překračuje) se rozkládá přírodní park pyšníci se několika věkovitými olivovníky (foto 4). Je v něm také obrovské environmetální centrum věnované vodě a jejímu významu pro člověka. Svoji impozantností připomíná spíše nějaký památník nebo mauzoleum. Inu, každá země si zřejmě prošla obdobím megalomanie. Zájemcům poskytne moderní formou množství údajů a zajímavostí. Jak se zdá, mnoho jich ovšem není. Zatímco nad víceméně podzemní stavbou proudí stovky návštěvníků, dole jsme sami. Když se opět vynoříme na denní světlo,

čeká nás šok. Okolo nás pochodují po zuby ozbrojení vojáci. Ve skupinách, v trojicích. A z aut vysedají další. Domníváme se, že sem přijede nějaká vzácná návštěva, ale na pokladně se dozvídáme, že je to každodenní obrázek. Země je ve stálém trauma z nedávných pumových útoků a takto chrání místa se zvýšeným pohybem lidí. Ještě, že už máme všechno prohlédnuté a můžeme odsud pryč. Věřte, vůbec žádný příjemný pocit.

VÍNO Z OBLÁZKŮ

O Provence se píše, že je prosycená vůní levandulí. Jenže bývávalo. Pole s touto bylinou (foto 1) jsme viděli během týdenního cestování pouze na dvou místech. A jedním z nich byl klášter Abbaye Sénanque, pěstováním levandulí proslulý.

Zajímavou zastávkou toho dne bylo městečko Roussillon postavené na ložisku okru (foto 5). Na několika místech vychází na povrch a místní toho dokázali náležitě využít. Okolo okrových stráni vede naučná stezka, samozřejmě zpoplatněná, stejně jako parkoviště. Všude je nabízen místní suvenýr – pytlíček s okrovou barvou. Nemám tohle rád, vydělávat na přírodě. A vzpomínám na předčerejší návštěvu světově proslulého vinařského městečka Chateau-neuf-du-Pape, u nás známého zejména z jedné ze stále populárních písniček Michala Tučného. Tam jsou všechny pohledy zdarma. Na pokroucené uličky plné vinných sklípků a vinoték, na obrovský vinařský lis, na zdejší vinice. Proboha, z čeho vinná réva roste? Alespoň na povrchu je místo půdy oblázků na oblázku. Vinné hrozny se v nich rodí ale znamenitě...

Cestu do Senas volíme oklikou pod nejjihnějšími výběžky obrovského vápencového pohoří Montagnu du Lubéron. Divokost ustupujících hor krotí údolí řeky Verdón se žlutnoucími obilnými poli a sytě zelenými loukami. Pochopitelně pod závlahou. Ostatně nová silnice zcela míjející malebné vesničky ve stráních obklopené zahradami kopíruje velký zavlažovací kanál. Přes vysoké náspy není vidět, kolik v něm teče vody. Podle celkové mohutnosti díla, je to ale zřejmě zásadní vodohospodářská stavba, od níž závisí úroda na stovkách hektarů zemědělské půdy.

V Čechách se léto na základě dlouhodobé předpovědi chystá do svých nejteplejších a nejsušších období. Snad zdejší zavlažovací systémy nejsou předobrazem i naší krajiny příštích desetiletí...

Jídelníček z přírodních produktů

V minulém čísle měla premiéru nová soutěž nazvaná PŘÍRODA a ČLOVĚK. Podle počtu doslých odpovědí na soutěžní otázky lze usuzovat, že vás zaujala obdobně jako ta předchozí. Člověk je v mnoha ohledech na přírodě závislý, žít mimo ni by připomínalo laboratorní pokus o přežití. Ostatně jsme její součástí, i když si to ne vždy dostatečně uvědomujeme a nechováme se podle toho. Dnešní otázky ukazují, jaký má příroda pro nás význam z hlediska potravy.

- 1 Největší přírodní zdroj lidské potravy představují ryby (A) nebo volně rostoucí rostliny (B)?
- 2 Jednou bude mít pro nás moře ještě zásadnější význam. To až se člověk naučí ve větší míře – nebo k tomu bude okolnostmi donucen – využívat ve své potravě mořské I když Japonci je mají už na svém jídelníčku několik desetiletí a jak chutnají, vědí i kosmonauti.
- 3 Naprostou většinu hub získáváme sběrem v přírodě, především v lesích. Jsou ale druhy, které se dají pěstovat velkovýrobním způsobem nebo i doma na substrátu. Jak se jmenují dva nejnámější?
- 4 Od léta do podzimu poskytuje naše příroda řadu využitelných a velmi chutných plodů k přímé spotřebě nebo různé další úpravě. Vyjmenujte alespoň čtyři.
- 5 Zdrojem potravy je též lovná zvěř. V našich podmínkách k ní náleží např. prase divoké, srnčí a jelení zvěř, divoké kachny, bažanti... A právě bažantů se týká poslední otázka. Jsou v naší přírodě původními ptáky nebo sem byli člověkem uměle vypuštěni?

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést svoji poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzeň Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň, a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 4. čísla časopisu IRIS, ročník 2018:

Anna Brychcinová, Plzeň; Ondřej Šafránek, Tlučná; Žaneta Malovcová, Plzeň.

Správné odpovědi na soutěžní otázky: 1/ fytoplankton zahrnuje organismy schopné fotosyntézy, zooplankton – drobné živočichy a některá vývojová stadia větších živočichů; 2/ nejnámější z mořských a oceánských masožravců je žralok; 3/ typickým ptákem vznášejícím se nad mořskými a oceánskými vodami je albatros; 4/ cestu ze sladkovodních do slaných vod podniká úhoř kvůli rozmnožování; 5/ Stařec a moře – Ernest Hemingway, Bílá velryba – Herman Melville, Dvacet tisíc mil pod mořem a Oceánem na kře ledové – Jules Verne, (Vladimír Páral – Mladý muž a bílá velryba).

Všem výhercům blahopřejeme!

Jak získat časopis IRIS

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 100 Kč. Částku lze uhradit poštovní poukázkou, kde nezapomeňte uvést účel platby – PŘEDPLATNÉ IRIS, nebo bankovním převodem. Číslo účtu: 282 564 313/0300 – VS 200 303. V tomto případě je třeba sdělit jméno a adresu objednavatele. Na poštovní poukázce musí být vždy uvedena adresa: ZOO a BZ Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V Plzni na adrese vydavatele, v Akva tera na Palackého tř. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním institutu pro další vzdělávání v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V Karlových Varech na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním institutu pro další vzdělávání v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli.

V Chebu v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat i ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji.

Do základních a mateřských škol v Plzeňském a Karlovarském kraji je IRIS distribuován převážně prostřednictvím obcí s rozšířenou působností.

Ptáky zabíjejí, motýlům pomáhají

Elektrovody jsou ekology považovány za nutné zlo. Narušují vzhled krajiny. Při styku s nimi umírají každoročně desítky tisíc ptáků. A to i přes to, že na základě zákonných úprav z roku 2003 a 2009 jsou vedení vysokého napětí stále bezpečnější a do roku 2024 by měla mít taková technická zabezpečení, aby na nich k úrazům opeřenců docházelo minimálně.

Naopak pro některé druhy motýlů, jak dokazují zkoumání z Valašska, představují vedení elektrického proudu migrační koridory. Nejvíce je využívají téměř všechny naše babočky a bělásci, ale i další hmyz. Ve vztahu k babočkám jedno sdělení, které některé čtenáře překvapí: Například krásná babočka admirál patří mezi dvouleté motýly, kteří na zimu odlétají na jih. Jejich letové trasy vedou často právě podél linií vedení. (zt)

Foto Vlastimil Cihlár

ZOOTRHY PLZEŇ 2019
NOVĚ v KRAŠOVSKÁ AKTIVITY CENTRU
 (sídliště Košutka, u konečné autobusů č. 27, 30, 33)
 8. 6., 27. 7., 7. 9., 5. 10., 9. 11., 14. 12.
 Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury. Jejich přejímka od 6 do 9 hod.
 Cena stolu 100 Kč. Rezervace: 777 578 676.

Návštěvnický servis

**ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA
 MĚSTA PLZEŇ**

Otevřeno denně duben – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Vstupné: dospělí 150 Kč, zlevněné 110 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 490 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma. Parkoviště 50 Kč.

Listopad – březen od 9 do 17 hod.

Vstupné: dospělí 100 Kč, zlevněné 70 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 310 Kč.

Společné vstupné ZOO a BZ + DinoPark:
 dospělí 240 Kč, zvyhodněné 170 Kč, rodinné 770 Kč.

Pernamentky ZOO a BZ – rodinná (dva dospělí, dvě děti 1 500 Kč).

V pondělí senioři v ZOO a BZ 30% sleva!

Psi do ZOO a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého tř. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 40 Kč, zlevněné 20 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

**Pro opakované návštěvy ZOO a BZ
 i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!**

Zoologická a botanická zahrada města Plzeň
 Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň
 tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

